

→ - Aveți regrete, în sensul că n-ați scris despre cărți care meritau ori că verdictul critic a fost incorect?

- Un cronicar nu poate scrie despre absolut toate cărțile „care meritau” - decît într-o durată mai lungă. Sunt limite obiective. X nu poate citi într-un an tot, și deci X nu are de unde să știe ce anume din acest „tot” este important și ce nu. E nevoie de mai mult timp; și atunci, nu am motive speciale pentru regrete. Dacă verdictele mele critice au fost corecte sau incorecte, asta trebuie s-o spună alții.

- Nu vă pare rău că nu v-ați ales o „meserie cinstită”, afirmația e din același text al dumneavoastră din cunoscutul săptămânal umoristic, și ați ajuns critic literar?

- Sunt sigur că ați văzut (auto)ironia din secvența respectivă. E acest clișeu cu o formidabilă putere de circulație: criticii, scriitorii, artiștii în general nu muncesc. Se fac că muncesc, spre deosebire de muncitori și țărani, care pun osul. Dacă ar avea timp cutare om al muncii, ehei!, cîte romane ar scrie el, cum face un scîrța-scîrța pe hîrtie...

- Desigur că e autoironie. Însă sunt meserii care aduc satisfacții mai palpabile, imediate. Bancher, afacerist...

- Îți trebuie o vocație și pentru a fi bancher, așa cum îți trebuie una și pentru a fi scriitor. Vorbiți însă despre satisfacțiile materiale din cele două cîmpuri profesionale. Dar nu tocmai latura materială arată vocația scriitorului autentic, care își scrie cărțile știind că ele, la noi, nu-i vor aduce nici un profit?

- Puteam să mai adaug explorator, medic, aviator și altele, meserii cu adrenalină. Nu mă gândeam neapărat la partea materială. Ci dacă nu trece viața adevărată pe lângă noi, cei care scriem.

- Și acesta e un clișeu cultural: scriitorul este atît de concentrat la munca lui, încît viața e „în altă parte”. Eu cred că e invers: viața adevărată trece prin scriitori, prin munca lor, prin marile cărți pe care le citim. Și nu vorbesc numaidecît de roman, de romanul realist... Viața adevărată e în elegiile abstracte ale lui Nichita Stănescu, nu în ceea ce vedem în fiecare seară, la televizor, ca fiind realitate românească.

- Dar viața adevărată e și în vînătoare, și în călătorii pe te miri unde. Și, neavînd bani, scriitorul nu pierde?

- Ar însemna că vînătorul și călătorul sunt mai cîștigați decît scriitorul. Lăsînd gluma deoparte, scriitorul adevărat vînează și călătorește în scrisul lui: și asta este o aventură mai intensă și mai riscantă decît orice vînătoare și orice călătorie. De vînat n-am vînat și nici n-o să vînez vreodată; dar de călătorit am călătorit destul de mult. Intensitatea călătoriei este sub intensitatea scrisului.

- Condiția scriitorului e o batjocură la noi.

- De acord. Tocmai de aceea spuneam că un scriitor care scrie în aceste condiții o face din pură vocație (sau, mă rog, aspirație), fără nici un beneficiu material.

- Cine e de vină, ce-i de făcut concret?

- Cred că există un element obiectiv, dincolo de amatorismul și dezinteresul unora. Piața noastră culturală este încă redusă, e extrem de

mică. Sunt foarte puțini cititori, raportați la cifra populației. În Ungaria, la o populație mult mai mică, sunt de două ori mai mulți cititori. Or, fără cititori, fără cumpărători de carte, nu poate exista nici profit pentru scriitorul care a scris-o.

Publicul nu mai este captiv, ca în anii '70 și '80. Publicul din anii 2000 e fluid și „flotant”

- Un element obiectiv e și că scriitorii nu mai sunt respectați ca mai demult.

- Prefer „lipsa de respect” din libertate (și în condiții de piață liberă) „respectului” față de scriitori din regimul trecut. Mulți n-am înțeles că totul s-a schimbat. Că de la un sistem etatist, centralist, sută la sută gestionat de Stat, s-a trecut la unul cu o altă logică de funcționare, a Pieței. O problemă e că, trecînd dintr-o extremă în alta, Statul a cam fost alungat cu pietre din sfera culturii. Sper că nu și din cea a educației...

- Da. Numai că nu mă gândeam numai la respectul autorităților, la formele instituționalizate. Nici cititorii parcă nu mai respectă așa scriitorii. Poate e și aici o explicație a faptului că se citește cît se citește.

- Cine își respectă cititorii este și respectat de ei. Înainte de 1990, Scriitorul (cu majusculă) era un dublu beneficiar indirect al sistemului. Se citea literatură română contemporană fiindcă nu prea era alternativă la asta. Se făceau cozi uriașe la cărți, pentru că era cenzură și orice subiect tabuizat și indexat, abordat fie și timid într-o carte, îți „vindea” cartea respectivă. E *Delirul* lui Preda un roman comparabil cu *Moromeții*? Nu. Dar Preda era Preda, *Delirul* avea un subiect incendiar, pentru acei ani, și atunci este explicabil interesul uriaș suscitât de această carte. Dar acum, la o reeditare, mai stărnește *Delirul* același interes public? Nici vorbă; pentru că totul s-a schimbat, în jur, și subiectul din *Delirul* a fost bătut și aproape bătătorit în douăzeci de ani de libertate.

- În economie e un principiu - banii răi alungă banii buni. Nu merge explicația și în literatură?

- Nu știu care ar fi, aici, „banii buni” și „banii răi”. Dacă vorbim așa de scriitori, atunci tot la rolul criticului literar ne întoarcem: el îți arată care e valuta forte și care e moneda emisă fără acoperire. Dar, domnule Petria, lumea socio-culturală s-a schimbat profund. Publicul nu mai este captiv, ca în anii '70 și '80. Publicul din anii 2000 e fluid și „flotant”. Trebuie „prins” și „fixat”. Trebuie să-i oferiți ceva, prin fantasmale scriitoricești. E o concurență dură: televiziuni, internet, călătorii, entertainment. Dar nu asta am vrut? Nu pentru asta ați ieșit la Revoluție?

- Mi-am riscat pielea pentru multe la Revoluție. Și nu știu dacă a doua oară aș face-o. Aveam în minte, când v-am pus întrebarea, și următorul aspect - compromisurile scriitorilor au continuat și după 1989. Iar cititorii observă. Și nimic nu-i împiedică să spună - de ce să-l citesc pe lingăul ăsta, dă-l în mă-sa?! Și sunt destui oportuniști în viața literară.

- Da, iar compromisurile din libertate n-au nici o scuză. Într-un regim totalitar, puteai fi șantajat, arestat, închis, torturat. Puteai fi

exmatriculat din facultate, aruncat pe drumuri. Dar acum, când oricine poate spune orice dorește, compromisului nu-i mai putem găsi acel element de constrîngere care ni-l făcea de înțeles, în anii socialismului real. Oportunismul post-'90 este, pentru mine, dezgustător.

- Și o adăugire firească - are dreptul un scriitor să ignore nedreptățile din țara sa?

- Dacă s-a manifestat ca un intelectual public, nu. Dacă însă e tipul de scriitor „evazionist”, care stă în cochilia lui și întoarce voit spatele realității inconjurătoare, da.

- Nici critica literară nu mai are credibilitatea pe care-o avea, ca în anii 90 măcar, să nu mergem prea în urmă. Sunt de vină și criticii?

- Nu mai e acea aură a Criticului, cum nu e mai e acea aură a Scriitorului Român, în Republica Socialistă România. Dar credibilitatea unui critic n-are legătură cu impactul public al textelor sale. Poți să fii credibil, dar să n-ai autoritate: lumea să nu te prea citească, să nu prea dea credit verdictelor tale. Poți să fii un critic credibil, dar să nu interesezi pe nimeni, la nivel macro.

- Trebuia să zic mai exact audiență, nu credibilitate.

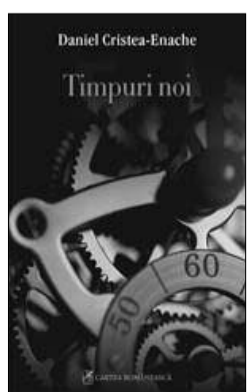
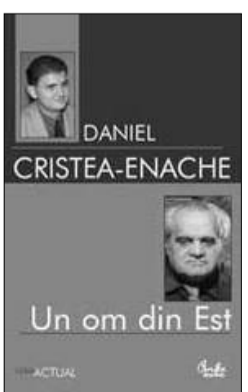
- Da. Dar e bine și-așa cum ați zis, fiindcă discuția între acești doi termeni se circumscrie. Poți să fii un critic credibil, dar să n-ai audiență. Poți să fii un critic cu audiență, dar să nu mai fii credibil, fiindcă ai făcut compromisuri profesionale de dragul audienței. Din punctul meu de vedere, esențial este să scrii exact ceea ce crezi despre o carte. Indiferent cine a scris-o, indiferent de raportul în care ești cu autorul ei. Și atunci, vei avea și credibilitate, și audiență, întrucît cititorii nu pot fi mințiți.

- Cine a urmărit traiectoria lui Daniel Cristea-Enache, chiar și mai puțin atent, un lucru l-a observat cu certitudine - pariați doar pe valoarea estetică. Aici ne despărțim - nu reușesc să-i citesc pe scriitorii ticăloși de azi, numai pe cei din vechime, eventual. Am nevoie de-o distanțare temporală, fiindcă urmăresc plăcerea lecturii citind. Nu reușesc să trec decît cu eforturi susținute peste greață. Pe această temă am avut o interesantă polemică pe Facebook, pornind de la cazul lui Ioan Es. Pop, fost informator al Securității, pe care l-ați premiat pentru poezie tocmai în anul când s-a aflat despre turnătorile sale. A fost o polemică dură, dar principială și bărbătească, consider.

- Da, și dumneavoastră ați avut onestitatea să reveniți și să titrați: Ioan Es. Pop, un mare poet. Totdeauna voi apăra un scriitor foarte bun, dragă domnule Petria. Pentru că fără scriitorii foarte buni nu există palierul de sus al culturii și nici acea funcție totală a literaturii despre care vorbeam. Acum se trage în Mircea Cărtărescu din toate pozițiile... Sorry, sunt de partea lui Cărtărescu, așa cum am fost de partea lui Pop, așa cum am fost de partea lui Breban. Nu, nu sunt niște oameni perfecți marii noștri scriitori. Dar sînt marii noștri scriitori. Nu pot să arunc cu pietre într-un om care a scris *Nostalgia* și *Levantul*. Pot să-l critic, în schimb, și să spun cînd o carte a lui (*Orbitor*, volumele 2 și 3) mi se pare slabă.

Cine își respectă cititorii este și respectat de ei. Înainte de 1990, Scriitorul (cu majusculă) era un dublu beneficiar indirect al sistemului. Se citea literatură română contemporană fiindcă nu prea era alternativă la asta. Se făceau cozi uriașe la cărți, pentru că era cenzură și orice subiect tabuizat și indexat, abordat fie și timid într-o carte, îți „vindea” cartea respectivă.

intervi

Da, literatura nu trebuie să fie marginală, pentru că atunci ea nu va mai avea forța de a impune în conștiința colectivă adevărurile tuturor, poveștile tuturor, inclusiv ale marginalilor. Dacă nu era Dickens omologat ca Dickens într-o literatură precum cea engleză sau dacă nu era Cehov înțeles deja ca Cehov într-o literatură precum cea rusă - cum am mai fi ajuns la reprezentarea oamenilor săraci, umiliți, fără șanse și a micilor funcționari cu perspectiva concedierii? Pentru ca literatura să ne forjeze aceste reprezentări, să le îmbogățească, să le impună, e nevoie ca ea să-și păstreze condiția de centralitate.

→ *– Personal, cred că Mircea Cărtărescu îi orchestrează deserviciile lui Mircea Cărtărescu și că nu are nevoie de apărare.*

– Să facem diferența (dacă nu disocierea) între cel ce scrie Levantul ori Ieudul fără ieșire ori Bunavestire și cel ce te poate dezamăgi uman, într-un moment sau altul. Un critic literar cu ce trebuie să se ocupe? Dar un scriitor care e și publicist? După cum vedeți, în polemica pe subiectul Ioan Es. Pop, fiecare ne-am făcut treaba.

– Ok. Și în acest caz. Dar Ioan Es. Pop măcar avea justificarea presiunilor dictaturii, pe când pe Cărtărescu nu are nici circumstanța atenuantă a prostiei.

– Da, vedeți?, teoria mea că e mai greu cu justificarea compromisurilor după 1990 se susține. Pentru ceea ce facem în libertate numai noi sîntem responsabili. Nu mai putem da vina pe nimeni: nici pe X, nici pe Y, nici pe Ceaușescu, nici pe Stalin. Cine e matur, vaccinat și se manifestă în spațiul public este responsabil pentru manifestările lui din această sferă. Or, va trebui să admiteți că Es. Pop nu a fost un intelectual public și nu s-a manifestat niciodată pe această linie.

– Admit. Însă nu înțeleg solidarizarea cu Mircea Cărtărescu, dacă compromisurile în libertate sunt dezgustătoare, după cum ați afirmat. Și solidar, și dezgustat?

– Haideți să definim compromisul, ca să știm exact la ce ne referim. „Înțelegere, acord bazat pe cedări reciproce; concesie”: asta ar fi partea frumoasă. Iar ca adjectiv, „cu reputația pătată, discreditat”: asta ar fi partea tristă.

– Când iei bani, și nu ești muritor de foame, de la un regim dement, pe care-l lauzi deșănțat, la asta mă refer. Realitatea nu e de ascuns în spatele cuvintelor.

– Dacă lăsăm cuvintele tari la o parte, vom vedea că iar nu aveți dreptate. Pentru articolele din „Evenimentul zilei”, indiferent de subiectul lor, autorul despre care vorbim primește o colaborare negociată cu ziarul respectiv. E interesul ziarului să aibă un nume de greutatea lui Cărtărescu. Prin urmare, orice laude sau critici ar face Cărtărescu în ele, nu „regimul” îl plătește, ci ziarul. Și e normal să fie așa. Amintiți-vă: ne doream ca munca scriitorului, a publicistului să aibă și un minim beneficiu material.

– Nu ne aflăm pe aceeași lungime de undă, adevărul e că nu e nevoie - nu suntem soț-soție, ca să fie armonie în familie. Să trecem... Mario Vargas Llosa, unul dintre scriitorii mei preferați, afirma în Adevărul minciunilor că este „convins (dintr-o perspectivă hedonistă) că o societate fără literatură sau în care literatura a ajuns la marginea vieții sociale - ca un viciu ascuns, devenind un cult sectar - e condamnată să sărăcească din punct de vedere spiritual și să-și piardă libertatea”. Cred că ne găsim într-un astfel de timp.

– Apropo de armonia conjugală, dragă domnule Petria, din cauza dialogului cu dvs. nici n-am apucat să mănânc dimineața în weekend. M-ați luat de la 8.00 și m-ați stors pînă la 12.00... Sper că nu vreți să depășim recordul polemicii

mele pe Facebook cu dl Laszlo Alexandru. Llosa are, evident, dreptate. Da, literatura nu trebuie să fie marginală, pentru că atunci ea nu va mai avea forța de a impune în conștiința colectivă adevărurile tuturor, poveștile tuturor, inclusiv ale marginalilor. Dacă nu era Dickens omologat ca Dickens într-o literatură precum cea engleză sau dacă nu era Cehov înțeles deja ca Cehov într-o literatură precum cea rusă - cum am mai fi ajuns la reprezentarea oamenilor săraci, umiliți, fără șanse și a micilor funcționari cu perspectiva concedierii? Pentru ca literatura să ne forjeze aceste reprezentări, să le îmbogățească, să le impună, e nevoie ca ea să-și păstreze condiția de centralitate. De oriunde am porni, tot la centralitatea necesară a literaturii ajungem - ceea ce îmi place...

– Și mie. Apoi, în ciuda precarității materiale și a altor piedici oculatoare, suntem într-un moment exploziv al literaturii române, ca florile de cactus în deșert. Sunt fericit că-s contemporan cu un șir foarte lung de scriitori deosebiți. Pe cine pariați, în poezie și proză?

– Pariurile mele „nominale” sunt la vedere, în ceea ce am scris. Înțeleg că doriți o listă? Din ce generație? Vreți vârful fiecărui gen? Ce vreți de la un biet critic, domnule Petria?

– Bietul care nu e biet... La vârfuri mă refer. La contemporani.

– Un vîrf al poeziei contemporane este Mircea Cărtărescu. Altul, Ion Mureșan. Încă unul, Ioan Es. Pop. Un al patrulea vîrf, Constantin Acoșmei. Un al cincilea, Marius Ianuș. Un poet extraordinar rămîne regretatul Cristian Popescu. După cum observați, am luat-o de la generația '80 încoace.

– Și la proză?

– Dacă urmărim același interval, cu trei segmente generaționiste (generația '80, generația '90, generația 2000; vedeți? iarăși generațiile „decenale”...), ar fi Petru Cîmpoșu, regretatul Ioan Lăcustă, Radu Aldulescu, Răzvan Rădulescu, regretatul Sorin Stoica, Bogdan Popescu, Filip Florian... Aici sunt mai mulți. Prozații afirmați în anii 2000 sunt foarte buni.

– Dar la critici și esești? Aici e cazul să vă puneți pe listă.

– Aici sunt orgoliile cele mai mari: fiindcă mai sunt critici care se consideră mai importanți decât scriitorii. O luăm tot așa, de la „optzecism” încoace. La eseu, Ion Vartic și Horia-Roman Patapievici. La critică, regretatul Radu G. Țeposu, Ion Simuț, Al. Cistelean, Sanda Cordoș, Paul Cernat...

– Da. Și Daniel Cristea-Enache. Vă iubiți cărțile scrise? Care considerați că vă reprezintă plenar?

– E interesant de văzut cine va fi criticul, cine vor fi criticii unei epoci literare: epoca post-1989. Îmi iubesc cărțile; pe prima doar mi-o simpatizez...

– Ce aveți în lucru? Parcă o carte cu câte o sută de pagini pentru câte un poet; 10 poeți-1000 de pagini...

– Să mă și explic. Pe cea dintâi o simpatizez, doar, fiindcă o consider cea mai slabă. Or, fiind critic, aspectul trebuie luat în considerare. Am

mai multe proiecte în derulare. O carte, o carte bună se rotunjește și se încheie când vrea ea, nu când vrei tu. Eu pot doar să-mi dau cu părerea asupra momentului când va fi gata prima dintre ele.

– Nu vă place să vorbiți despre proiecte? Superstiție?

– Ba da, îmi place. Doar că nu știu cînd va fi gata cartea 1, cînd va fi gata cartea 2 ș.a.m.d. Probabil, cartea 1 va fi volumul de dialoguri cu scriitorii de pe LiterNet. Cartea 2 e o enigmă deocamdată: va fi ori volumul de convorbiri cu Paul Cornea, ori cel cu Dan C. Mihăilescu. Asta înseamnă că 2 poate deveni 3 și 3 poate deveni 2. În fine, cartea 4 va fi un nou volum de cronici, care e musai să apară spre finele lui 2013, ca să mențin ritmul: un volum de cronici o dată la patru ani. (Concert de deschidere, 2001, București Far West, 2005, Timpuri noi, 2009.) Eu așa gîndesc: macro și în perspectivă.

– Aveți prieteni adevărați printre scriitori sau doar cunoștințe? Funcționează cât de cât recunoștința între scriitor și critic?

– Da, am prieteni adevărați printre scriitori și critici. Un prieten adevărat este C. Stănescu, omul care m-a făcut cronicar la „Adevărul literar și artistic”, pe când aveam 23 de ani. Un alt prieten adevărat este Ileana Mălăncioiu, o mare poetă care nu a ezitat nici o secundă atunci când, tînăr fiind, i-am propus să facem un volum de convorbiri.

– N-ați răspuns la treaba cu recunoștința...

– Am repulsie față de oamenii nerecunoscători. La ce anume vă referiți?

– Se mai întâmplă ca oameni pe care i-ai sprijinit să te injure... Viața literară nu-i mînaștire.

– Se mai întâmplă, dar nu în cazul meu. Totdeauna voi fi recunoscător față de oamenii care m-au sprijinit atunci cînd eram un no name. De pildă, îmi place mult recunoștința lui Nicolae Manolescu față de George Ivașcu. Din cîte știu, nu l-a „înjurat” niciodată pe fostul său binefăcător. Asta e ceva foarte frumos.

– M-am gîndit la unii sprijiniți de dumneavoastră.

– E normal ca, așa cum eu am fost sprijinit la început, să sprijin la rândul meu pe alții. Primești ceva. Trebuie să și dai ceva. Dacă doar primești, primești, primești, și niciodată nu dai, în „lanțul” ăsta uman, ești un ins de nimic. Deci n-am nici un merit în chestia asta: că i-am sprijinit pe alții. Din punctul meu de vedere, e ceva absolut firesc.

– O ultimă întrebare - e în fața dumneavoastră un tînăr talentat, care vrea să se apuce de literatură. Ce sfaturi îi dați?

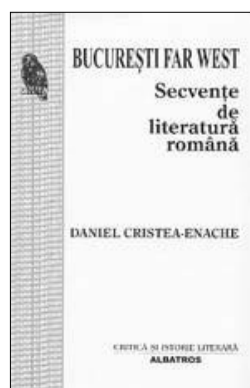
– Dacă vrea să se „apuce” de literatură, n-avem de unde ști în ce constă „talentul” lui. Îi voi spune atît: hai să te vedem!

– Ok, n-am fost prea exact. Are talent, a scris câte ceva și vine la dumneavoastră...

– N-am de unde să știu dacă are talent sau nu. Decît după ce-l citesc. Dacă e foarte bun, pun mîna pe telefon și fac ce e normal să fac: să sprijin un tînăr promițător. Cui dau telefon? Celor care îmi răspund. Dacă e „doar” bun, îi spun ce are de făcut, în opinia mea. În fine, dacă e slab, îi spun că nu m-a convins. Sau devin evaziv, ca să nu-l rănesc. Dacă e inteligent, își va da seama singur. Dacă nu e inteligent, mă va agasa cu telefoane, cu mail-uri, cu sms-uri. Degeaba. Dar, la un moment dat, se va potoli. Și atunci va veni alt aspirant, tînăr sau nu. Și tot așa: povestea asta nu se termină niciodată. Și e foarte bine. Cît va ține povestea asta, criticul va fi și el viu; iar critica literară va avea sens.

– Vă mulțumesc.

– Și eu vă mulțumesc.

Ioana Nestorescu-Bălcești

Când ai să vii

Încă te mai așteptam
câci eu trebuie să fiu necesară și iubită.
Încă mai așteptam
să cauți în cutele cearceafului numele meu.
Să-ți aluneci privirea dinspre coapse înspre suflet.

Când ai să vii, ai să aprinzi lumina
și ai să-mi ceri tăcerea.
Vom fi două tăceri, în deplin acord una cu alta,
Unul așteptând pe celălalt la sfârșitul paginii.

Când ai să vii, ai să-mi ascuți gândurile,
cu mâna căuș mi-ai da să sorb viață;
mâna ta alunecând pe sub tricou,
blană moale de suflet, aici e ceva... aici,
în burta mea e un animal cu miros de lavandă,
mă ține strâns de coapse,
înfige în mine răsete frivole,
puțină frică,
încă un pas și va aluneca în mine,
îmi va lipi aripile la spate,
inima mea se va face mică
și atunci, în mine, va fi mai mult loc...

Dar, dacă nu ai să vii, am să-mi smulg aripile,
să știi, așa am să fac!

Epuizat, timpul stă pe loc

Seara se lasă încet, ca o pătură moale
se așterne peste ziua plictisită,
ca mine.
Epuizat, timpul stă pe loc,
Privind cum încremenesc orele
cum se scaldă cerul
în cărămizii soare de apus.

Lumina taie în două zarea
orice detaliu se încadrează
între disperare și așteptare
în parte,
în memorie.
Apoi detaliile s-au șters,
culorile s-au suprapus.

Seara se lasă încet ca o farsă teribilă,
se așterne peste ziua leneșă
ca mine.
Nu mai viuesc în camera asta rece
decât gândurile tale vechi,
prăfuite.

*Una dintre zilele acelea în care starea de a
face nimic e deplina clipă de fericire.*

Doamne, din nou noi!

Noi nu suntem decât pentru că primirea
noastră se face o singură dată
și expedierea e indiscutabil personală.
Eu știu când trebuie să cad.
Genunchii mei ating pământul tău, oasele
mele se zdobesc în tine;

*Mai îngrașă-te, dragă, un pic! Ia-ți
vitaminele!*

Tu, dragostea mea, adu-mi tot și ia-mi tot;
cât de relativ poate fi acest tot în care ne
cuibărim,
ca sub o cloșcă bătrână
cloșcă a timpului și-a existenței.
Tu știi formula pentru întoarcerea oaselor de
sub carne înspre suflet;
Eu știu formula scrierii pe dos, vezi; sunt și eu
bună la ceva.
Noaptea, când apari din umbra încurcată și
încolăcită a lumii,
te vârăști în mine,
Mă privești, mă adulmec; sunt tot eu, pentru
că am venit aici.

Eu îți cer de pomană câteva lucruri pe care
vreau să le înțelegi,

Eu îmi scriu nopțile în tine,
sub talpa tăcerii tale;
tu mă privești la fel.
Eu vreau să fiu...

Tu înțelegi vertical sensul cuvintelor mele; dar
n-au importanță.

Mă ceri, mă dai, ba mă vrei, ba nu mă vrei.
Mă vinzi frustrărilor și demonilor și fricilor și
reproșurilor;

Eu vin înapoi de fiecare dată,
chemându-mă singură, scuipe ascunsul și
nevăzutul în tine,
în mine, în noi;
Cheile zornăie în ușă iar tu de fiecare dată nu
ești acolo
Respir pentru ca tu să vii la mine.

Mai naște-mă Doamne, *encore une fois*
știu că primirea noastră se face o singură dată
și expedierea e indiscutabil personală.

Dar mai naște-mă o dată
de sub cloșca aia bătrână a singurătății mele și
de data asta,
dă-mă, Doamne, lui
să știe că așa am fost.

Decojește-mă de mine,
ca pe o portocală desfă-mă
pune-mă să fiu,
să miros frumos,
să fiu gustată cu plăcere,
mirosită și iubită.

*Iar tu, ia-mi inima și puneți-o la ureche să
ascuți cum se aude viața!*

Așa cum mă vreți
dumneavoastră

Spălați-vă de mine, peste tot veacul acesta
să trecem încet și cuminți
să stăm așezați pe coridoarele întunecate ale
minții.

*- Pe Dumnezeu n-ai cum să-l suni cu taxa
inversă.*

Îngrozită, urc în turnul de fildeș al nepăsării
dumneavoastră;

Dumnezeul nostru sfânt aprinde lumânări în
urma mea.

- Ce fel de cruce preferi astăzi?

Mă așez la masa mea de scris și mă întreb,
tăcută și singură, de data asta ce am să mai
iubesc?

Scoateți-mă din dumneavoastră
să trec iarăși prin cercurile de foc
să mă apuce cuibărirea
și cititul în cafea.

Uitați, ai ceva ezitări pe haină,
dați-mi voie să vă curăț.
Mergeți, mergeți... sărutați-mi tâmpla
atingeți-mă acolo.

Mergeți, am să vă aștept tot aici,
nevorbită,
împăcată,
așa cum mă vreți dumneavoastră.
Amănuntele stau sprijinite de umărul meu și
așteaptă momentul de criză.

Și ne iartă toate greșelile și întoarceți-vă la noi
cuminți
oferim ceea ce atingem
ceea ce iubim se transformă în cenușă.

Mă bate gândul unei fugiri, unei ascunderi în
noi.
Cuvintele cad răpuse, tristețile îmi gem întinse
peste tot...
câteva imagini ghemotoace se rostogolesc
prin aer.

Dumneavoastră îmi dictați trăiri prin sms-uri
iar eu le traduc frumos în clapele pianului.

Delir de cuvinte în șoaptele voastre
am să vă rostesc încă o dată la noapte sensul
iubirii

întinsă pe cearceaful verde,
voi fi încă o dată eu,
lepădată cu păcatul în mână ținut strâns
până când sângerează.

Eu ameteșc în dumneavoastră
dumneavoastră mă iubii până dimineață.
Eu îmi fac cafeaua,
n-am dormit toată noaptea de dor și întrebări;

Mergeți, mergeți...
sărutați-mi tâmpla
atingeți-mă acolo.
Mergeți, am să vă aștept tot aici,
nevorbită,
împăcată,
așa cum mă vreți dumneavoastră.

Mai suntem noi?

Deschid ușa. În umbra acestei cenuși, e loc și
pentru visul meu...

Îmi sap o gaură în timp.

Vreau să trec dincolo, vreau să pornesc înspre
Acolo.

Tu te pierzi undeva înspre și dinspre mine.
Îți schimb ritmul și pielea, devii mai albastru,
mai tânăr și mai îndurerat cu puțin...

Vârsta noastră mâine-nu-se-va-mai-fi!

Așa că fii bun și dă-mi înapoi viața...

Dă-mi înapoi pagina pe care mi-ai desenat
sărutul

și ia-ți înapoi netrebuința dimineții.

În gaura asta nu e loc pentru mai mulți.

Du-te și șchioapătă în altă parte.

Eu vreau acum să-mi închid ochiul în celălalt
ochi și să merg singură Acolo.

Și sap, și sap.... dar mă trag de păr înapoi
cuvintele și

țipă-n mine...

și urlă în gaură...

Tu, mâncător de vise, de ce ai lăsat să intre în
camera asta cuvintele?

Rupe-mă din tine

Aici, în spațiul acesta mirose a flori și-a suflet.
Tot aici, în spațiul acesta cineva moare,
lăsându-și trupul gol, infinit de mirositor.

Aici, în spațiul acesta, mă scobesc în pieptul
osos,

căutând rămășițe de suflet.

*De la mine miroase a flori? Din mine miroase
a suflet?*

Rupe-mă din tine, rupe-mă din amintiri;

să te uit din nou

Să nu mă mai lovească-n inimă priviri tăcute
care-mi spun

- mai stai...

Brațele tale... trec prin mine, peste mine - mă
dor.

Dezleagă-te de mine,
scoate-mă de sub talpa drumului tău, du-mă
departe...

Te-am căutat ca să învăț să te uit,

Te-am găsit și te-am ascuns din nou în mine,

Uitând că trebuie să te uit.

Cuvânt!

Smulge-mă din tine căci îmi e prea dor;
dor de nopți atârinate în ferestre,
dor de timp răsucit în diminețile doar ale
noastre...

du-mă departe, cât mai departe!

du-mă să mă văd pânză albă nepictată

du-mă să-mi curgă petale din visele tale

du-mă acolo...

*Visele nu se risipesc... visele nu pot zbura,
dacă nu le dai aripi...*

*Visele nu se risipesc... visele nu pot zbura,
dacă nu le dai aripi...*

*Visele nu se risipesc... visele nu pot zbura,
dacă nu le dai aripi...*

Și ne iartă toate
greșelile și
întoarceți-vă la
noi cuminți

oferim ceea ce
atingem

ceea ce iubim se
transformă în
cenușă.

Mă bate gândul
unei fugiri, unei
ascunderi în
noi.

Cuvintele cad
răpuse,
tristețile îmi
gem întinse
peste tot...

câteva imagini
ghemotoace se
rostogolesc prin
aer.

Ce plăceri vinovate mai am? Una târzie și care de asemenea dă dependență: pokerul. În studenție, băieții, la cămin, îl practicau „în draci”, dar eu n-am jucat decât rareori și asta întrucât nici nu-știam subtilitățile și nici n-aveam bani. Mai târziu, în vacanțele de la casele scriitoricești, m-a prins și această plăcere, care a ajuns, în ultimii ani, un viciu.

Sâmbătă, 28

În „Dilemateca”, o întrebare: „Ce plăceri așa-zis vinovate aveți?” Liviu Antonesei se declară „un hedonist” și socoate că „nimic din ceea ce îmi place mie nu e vinovat, dacă nu provoacă altuia neplăcere sau un alt rău mai mare”. Între altele, consumul de alcool, fumatul, romanele polițiste (aci, dă exemplul lui Valéry, care își închiriasse un apartament la Paris, de gura nevestii și de frica reporterilor, spre a nu fi deconspirat că citește romane polițiste). L.A., curajos, trece la plăceri nevinovate și „amorul liber”. Nora Iuga se recunoaște (cum o știm) „o freudiană, care scrie cuvântul PLĂCERE cu majuscule. Între plăceri vinovate, își amintește, din copilărie, cum înfigea un bold „într-un muscoi”, apoi trecea boldul printr-o radieră și-l făcea ventilator. A lecuit-o de această plăcere (toți copiii au plăceri sadice) maică-sa: „Dar dacă ar veni un uriaș, ți-ar vârî un stâlp de telegraf în burtă și te-ar lăsa acolo, să dai din mâini și din picioare?” Antoaneta Ralian amintește, între plăcerile vinovate: adulterul, țigara fumată de elev la closet, sexul „pe furate” pe bancheta din spate a mașinii, chiulul de la îndatoriri, mica orgie neprevăzută. Evident, declară că a detestat dintotdeauna „dușmanii plăcerii, puritanismul, moralitatea afectată, bătoasă, imperativă.” un cristian (așa semnează, cu minuscule, i-am mai întâlnit numele în diverse reviste): „Cel mai bine m-am simțit când am furat cărți. Din anticariate, librării. A fost o plăcere reală.” Maria Manolescu: „Mănânc semințe în timp ce citesc, fără să scuip cojile pe pagină. Citesc horoscopul. Când cineva se uită urât la mine, pe stradă, strâng pumnul drept și las în jos, discret, degetul mijlociu.” Răzvan Popescu: „Simt o imensă plăcere când mănânc ciocolata copilului. (...) ca să-mi exacerbez starea, beau și Nestea copilului. (...) mă bucur când îmi bat nevasta, nu des, dar exemplar. (...) scriu cuvinte de dojană pe gardul iubitelui iubitei mele. (...) blochez între etaje liftul iubitelui altei iubite (...) îl salvez pe nenorocit exact în clipa în care pot să-l tai în două. Pe urmă merg la un preot scund și mă laudă.”

Dar dacă mi s-ar pune mie această întrebare, ce-aș răspunde?

Una dintre cele mai vechi plăceri este șahul. Îl trec la plăceri vinovate, întrucât a devenit viciu,

mi-a mâncat o jumătate de viață, când puteam face altceva. Mi-au dispărut, pe rând, partenerii de șah (Ioanid, Baboi, Cuțitaru, Ulici), dar viciul l-am continuat pe internet: în fiecare dimineață, „ca să mă pun în priză”, pe lângă cafea, joc o partidă-două. Scorul este, probabil, 2500-50, pentru calculator, dar asta nu mă descurajează.

Tot „ca să mă trezesc”, dezleg cuvinte încrucișate, doar cele dificile, din „Rebus-

(Alt) jurnal de vacanță (IV)

Flacăra”. Mă consolez cu faptul că acest viciu l-au avut, între alții, Arghezi, Mușatescu, adevărați maestri ai cuvintelor încrucișate.

Citesc horoscopul. O vreme, chiar am crezut în el, până m-am dumirrit cum e făcut. Dar tot îl citesc, cel puțin din amuzament.

Uneori, fac pipi în chiuvetă.

Ce plăceri vinovate mai am? Una târzie și care de asemenea dă dependență: pokerul. În studenție, băieții, la cămin, îl practicau „în draci”, dar eu n-am jucat decât rareori și asta întrucât nici nu-știam subtilitățile și nici n-aveam bani. Mai târziu, în vacanțele de la casele scriitoricești, m-a prins și această plăcere, care a ajuns, în ultimii ani, un viciu. Cred că jocurile de acest soi se insinuează și se instaurează atunci când dispar – sau diminuează – adevăratele plăceri. Nu vorbesc de plăcerea fumutului sau a băutului, acestea se subînțeleg, m-au „cucerit” din fragedă tinerețe și mă vor consuma până la capăt.

Dar adevărata plăcere, a trupului și a spiritului (sau invers), este, totuși, iubirea... vinovată. Am fost, până de curând, mereu îndrăgostit, uneori până la disperare. Acum nu sunt decât disperat.

Duminică, 29

Citesc Liviu Antonesei, *Povești filosofice cretane și alte poezii din insule*. Ironie fină, începând chiar de la precizarea: - *poeme inedite*, un eros în, era să zic erectie, filosofare blândă, cu necesarele clișee mitologice cretane, luate ușor în răspăr. Între altele, câteva poeme în metru popular (sunt și poeme în metru antic), sub genericul *Henry către Anais*. Virtuozitate rimată: „Anaisă, Anaisă, / ascunde-mă în caisă /.../ ard în rugul din caisă /.../ zâmbetul de Mona Lisă /.../ Săruta-te-aș pe caisă” ș.a.m.d. Păi, să continuăm: Anaisă, Anaisă, / dulcinee-n clitorisă / și-n pufoasa ta caisă / mi-e vârutea compromisă / când înot prin a ta Tisă / ca printr-o imensă clisă. / Unde șade Anaisa / tot românul plînsu-mi-s-a / că nu i-a gustat caisa. / Chiar și mie astăzi mi s-a / incantat solemn misa / în altar la Potaissa / și-n pistolul de la Nissa / de-am văzut pe Anaisa / cum într-însa tootul i s-a...

Luni, 30

Muzeografieri

În noaptea care peste noi se lasă brusc, înfloresc cactușii pe terasă.

E ca și cum, din crusta lor, ariciei ar proiecta un joc de artificii.

Stelele-n cer scandează-n cor: în flores și liliicii din adâncuri ies.

În flores cântă paserile nopții, femelele își etalează coptii

lor nuri, masculii în coitum înoată ca prin proaspăt turnat bitum.

E noaptea nunții, sfântă deflorare. Când soarele, de sub păduri, răsare,

iluminează brazii, lucesc pinii, toate își trag veșmintele rușinii

pe trup. Și din acest cuplaj enorm adorm

cu spectrul morții-n brațe. Dorm.

Luni, 7 august. Târgu Neamț

Peste tot sunt femei singure și bărbați singuri. Doamna M., de la Dorna, își poartă văduvia – de

peste zece ani – ca pe un blazon. E discretă, nu prea vorbește despre căsnicia lor, despre soț. Alcoolic, din câte am aflat, se pare că din asta i s-a tras și moartea. O singură dată, în urmă cu trei ani, mi-a povestit câte ceva, mi-a arătat fotografii cu ei doi, în care „momentul Maroc” – unde soțul a lucrat o vreme și unde ea l-a vizitat – a fost unul magic. Doamna M. a fost o frumusețe, și acum arată bine, dar nu suportă (din partea mea) nicio aluzie la „prezența” ei fizică. Față de rândul trecut, este mult mai reținută. Mi-a fost teamă că va reacționa incisiv la portretul pe care i l-am făcut în celălalt „Jurnal de la Dorna”. Cred că i-a plăcut mai mult decât e în stare a recunoaște și asta întrucât își cenzurează vorbele, spre a nu le lua eu, Doamne-fereste, ca pe o încurajare. Rafinată și citită, poetă „de duminică” (cum se autoironizează), superioară multora dintre cei publicați, n-are bovarisme unei provinciale „refuzată la export”. Nu se victimizează, dar se reduce, se diminuează mai mult decât e cazul. Refuză să-mi dea versuri, pentru „Cr. V.”, asta doar ca să nu se creadă că-i fac o favoare, întrucât mă găzduiește. Toată iubirea ei se revărsă înspre fiul stabilit în Canada. Îmi povestește o „scenă”, jucată de noră-sa, petrecută la ultima ei vizită (de anul trecut) în Canada. La un picnic, mama și fiul s-au retras, s-au izolat undeva, spre a sporovăi și ei, de-ale lor, fără prezența noiei / soției. Care a făcut o tribilă criză de gelozie. Criză de gelozie face și mama, față de noră, face și fiul, față de mamă. E un triumghi „amoros” de un patetism înduioșător. Unde să mai încapă un bărbat, deși presupun că mulți și-ar dori-o alături?!

Cealaltă doamnă M., de la Humor (e doar o coincidență de inițială) este, până la un punct, contrariul celei de la Dorna. Mai întâi, că-mi face toate mofturile, mă tratează când ca pe un pacient, când ca pe un frate (mai mereu), când ca pe un biet îndrăgostit, căruia îi face favoarea de a se lăsa îmbrățișată, mângaiată, sărutată frugal. Pare-se că și ei îi place o clipă de tandrețe, doar una, după care se sustrage repede, spre a nu încuraja „avansările”. „Experimentul” ei, ca soție, i-a fost suficient, spre a nu-l mai repeta. A divorțat, de vreo 16 ani, pe cale amiabilă. Nepotrivire de caractere. Îi știu de atunci, pe ambii: el, procuror, ateu și afemeiat; ea, soră de caritate, „steineriană” și ultrafidelă. Dar în economia divorțului, decisivă a fost falia produsă de dihotomia: credință – necredință. Disputele între cei doi ajungeau până la Dumnezeu și până la Diavol (Nenumitul, cum îi zicea părintele Cleopa). Divorțul a venit ca o eliberare. Se părea că fiecare va continua pe calea lui. Calea, Adevărul și Viața. Dar, treptat – și de-abia de-aici poate începe un roman – ateul a început a deveni credincios. Trebuie să spun că doamna M. are o autentică vocație de misionar creștin, pledoariile ei, nutrite din lecturi adânc asimilate și dintr-un patetism bine temperat, făcându-și efectul acolo unde nu te-ai fi așteptat. Pe ex-soț l-am reîntâlnit, în urmă cu doi-trei ani. Să nu-l recunosc, nu doar ca „ficsonomie” ci, mai ales, ca „spirit”. După încă două căsnicii ratate, s-a retras într-o comună de sub munte și a devenit el însuși un credincios și un misionar. O vizitează, din când în când, pe fosta soție – coincident – chiar când sunt eu acolo. Acum, între ei nu mai sunt polemici, ci adevărate colocvii pe teme religioase. Constat că domnul D. este chiar mai vocal decât doamna, care îl privește cu oarecare condescendență, dar și cu satisfacția de a fi adus o oiță rătăcită (ce oiță? adevărat berbec) pe calea cea dreaptă. Doar pe mine doamna M. nu mă poate aduce spre o credință activă, irațională. Dar cine știe?! Nebănuite sunt nu doar căile Domnului, ci și ale doamnei...

Fidelitatea clasicismului

Din bibliografia adevărului

Preocuparea pentru adevăr și pentru cuvântul care spune adevărul a existat dintotdeauna. Probabil că în *limba păsărilor* pentru *cuvânt* și pentru *adevăr* exista un singur lexem. Cu timpul, filosofii, descoperind *via negationis*, au inventat, exempli gratia, și neadevărul. Încât, în secolul al II-lea, Celsus, un Voltaire al Antichității, cum va fi numit, combătând viața creștină cu trăirile și ideile specifice, scria în grecește o carte intitulată *Alethés logos* – „Cuvânt adevărat”. Îi va răspunde, în spirit polemic, peste aproximativ un secol, Origene în *Katá Kelsu* – „Împotriva lui Celsus”. Ar fi ingeneros să ne întrebăm cine avea dreptate, de partea cui era adevărul; mai decent ar fi să gândim că din această luptă învingător a ieșit spiritul însuși.

Trecând de la *eminentia la contingentia*.

Doi studenți în *Umanioare* își reproșau în permanență ceva. Și anume, unul își găsea colegul prea iute în a afirma: „– Părerea mea este...” „– De unde nechibzuința asta a ta, îl soma ce dintâi, când tu, și noi toți, nu suntem decât niște începători, măsurători cu degetul ai profunzimilor livrești? Ce știi tu despre neogramaticii germani? Ai citit tu *Geschichte der griechischen Literatur* a lui W. Schmid? Ai răsfoit tu, filă cu filă, *Bailly-ul*?” Replica celui de al doilea nu întârzie: „– Da’ nici ca tine, să înveți toată ziulica și să nu-ți permiți și tu puțină demnitate de a-ți da părerea într-o problemă, fie și de la înălțimea degetului aceluia de învățatură. Atunci, de ce mai înveți? Căci Crăciunul omului este cu totul altul decât cel al porcului”. În rest, cei doi colegi se înțelegeau bine, asta pentru că fiecare, în sinea lui, gândea că s-ar putea să aibă ceva dreptate și celălalt.

La urma urmelor, de partea cui era dreptatea?

O altă ipostază din avatarurile adevărului.

În fața lui Platon stau doi exegeți: un clasicist și un cunoscător al alfabetului grecesc atât cât l-a deprins pe la orele de științe exacte din liceu. Clasicistul, doldora de limbă elenă, povestește despre *Mitul Peșterii*, *Prosopopeea Legilor* într-un limbaj la care ar căsca gura, sedus, transpuși, și copilașii de unu-patru. Cât despre metafizica gândirii lui Platon, concluzionează frust cu fraza pe care o reținuse de la profesorul lui din studenție: „Filosofia lui Platon, în două cuvinte, este: Oamenii sunt răi pentru că sunt proști”. Celălalt, deși *an-alfabet* elen, desfășoară în perioade ample, înalte, un discurs de-a dreptul ezoteric, angajând termeni grecești precum

thymos, mathesis, entelecheia, la care clasicistul, recunoscându-i ca fiind *de iure* ai lui, reacționează cu indignare viscerală: „Nu *thymos*, ci *thymós*, nu *mathesis*, ci *máthesis*, accentul, *cântarea* cuvântului, domnule! Cuvintele stălcite denaturează sensuri. Ortografia și ortoepia sunt condiții esențiale ale exprimării adevărului. Dacă ele mint, alunecăm în neadevăr, în iluzia științei, a cunoașterii. Se tulbură ordinea în lume. Dacă lucrurile te-ar asculta, cacofonia¹⁾ pe care o cultivi ar fi prilej de sminteală, de *kakotropie*²⁾. Platon însuși se dezice de cuvântul tău, nu-l recunoaște, te arată cu degetul, spunând: „Iată, *barbaru!*”³⁾ încearcă subreptice porțile cetății; unitățile lui de măsură sunt deformate: nu este geometru⁴⁾!” Replică acesta: „Două drepte paralele se întâlnesc, undeva departe, unde – tu nu vezi, nici fasciculul de raze conjuncte unui punct și paralele razei dintâi nu-l vezi, nici urechea nu-ți este destul de tăiată împrejur încât să pricepi euritmia muzicii atonale. Platon nu este unul singur, nu este doar bărbatul acela *lat în umeri*⁵⁾ al tău; el aparține tuturor timpurilor: este *un bun pentru veșnicie*⁶⁾. Fă-ți din cuvinte aripi, nu armură împovărătoare. Deschide-l pe filosof multiplelor *trădări* din cuvânt⁷⁾, nu-l pecetlui sub cuvânt”.

Clasicistul împinge cu mână ușoară *Bailly-ul* deoparte, ca să-i facă loc unei cărți dragi amândurora. Deschizând-o, citește: „Hermeneutica (...) face să dispară raportul cu un text original a cărui semnificație trebuie înțeleasă, încât fiecare interpretare devine propria sa rațiune de a fi, sau punct de plecare pentru vreo altă interpretare la fel de arbitrară.

Se pierd astfel, pe această cale, ființa și raportul posibil cu ființa – adică adevărul” (Jeanne Hersch, *Mirarea filozofică, Humanitas*, 1994, p. 390).

Cine are dreptate? Promit să mai citesc o carte, două, și atunci voi ști cu siguranță. Promit *solemn!* Atenție însă, pentru că vocabula ultimă nu are nicio tangență cu lemnul crucii⁸⁾.

Așadar, la a câta carte vom dobândi măsura adevărului?

Altfel spus, la a câta faptă bună devine omul sfânt?

Răspuns posibil:

La a câta jertfă se va mântui porcul.

(Acest articol apter, cu iz sapiențial, se dedică sexagenarului hermeneut magic, pterofor, eulalic).

Note:

1 Accentuarea greșită este, într-adevăr, o sursă de lipsă de armonie.

2 *Perversitate*.

3 *Bábaros*, în limba greacă, *bárbarus*, în limba latină, „bâlbâit”.

4 Interdicția intrării în școala lui Platon îl viza pe *a-geometru*.

5 Numele lui Platon în secvență etimologică, lipsită de stimulent noetic, vrea să spună hermeneutul, doct în exegeză filosofică.

6 Astfel concepe Tucidide istoria.

7 Hermeneutul propune aici stilul iubirii ca lanț al „trădărilor” succesive: iubirea pentru o frumusețe sensibilă trădată pentru un suflet frumos, aceasta, la

rândul ei, trădată pentru frumusețea sufletului uman în general, ca în final, purificată de contingentă, iubirea să odihnească în contemplare și Absolut (v. comentariul lui Constantin Noica la dialogul *Lysis*).

8 *Solemnis* sau *sollemnis*, în limba latină, din *sollus* – „tot, întreg” și *annus* – „an”, „în tot anul”, așadar „în fiecare an”, precum sărbătorile repetate an de an și devenite *solemne, solemnități*. Citirea etimologică anulează astfel promisiunea de mai sus.

CA

Marti, 8 august

Muzeografieri

O, voi, pierdute trenuri, și voi, locomotive,
ducând spre nu știu unde copilăria mea,
ieșiți din tuneluri de timp, ca niște dive
ce vor să-și recâștige gloria...

Vă urmăresc cum treceți, viind, pe-ntr-oare
vale,

a Jijiei splendoare ducând-o în țării.

Când voi lansați semnale, și eu lansez
semnale-

fluierături de paznic copilăresc la vii.

Alt dată, cu urechea pe șinele solare,
anticipam venirea fantasticului boă,
sau mă piteam sub Podul cel Mare,

printre fiare,

s-aud cum trece-n goană copilăria mea.

Parcă purtam în spate o lume colosală,
ca un Anteu ce ține Pământu-n Univers
și-mi povesteam, acasă, isprăvile, cu fală,
fără să știu că-n orice față e și-un revers.

Vedeam uimit cum cade,

în nopți cu lună plină,

precum o zână bună, din ceruri, câte-o stea,
arzând și-apoi topindu-și făptura de lumină –
fără să știu c-aceea-i copilăria mea.

O, voi, locomotive și trenuri lungi de marfă
și trenuri de persoane, gonind spre undeva –
mai fluturați și-acuma mirifica eșarfă,
pe valea unde-i scrisă copilăria mea?

Nu! Vi s-a găsit locul etern în mari muzee
deschise-n aer liber. Precum la dinozauri
vă sunt expuse oase-șenile, propilee
pentru vetuste immuri și ofiliții lauri.

Acolo, printre ierburi crescute alandala,
printre araci și-o – fără de stâpân – căfea,
unde locomotive duc trenuri spre Valhalla,
acolo e expusă copilăria mea.

Miercuri, 9 august

Pe terasă, înfășurat într-o cergă. Sau în ploaie?
Ce stranie frumusețe! Ploaia vine în valuri, în
reprize. Parcă își ia un respiro, pentru ca, mai
apoi, să izbucnească și mai și.

Din acest unghi, orașul, *târgul*, pare un sat mai mare, cu acoperișuri strălucitoare, cu livezi, cu brazi și mesteceni, cu sălcii, multe sălcii. Parcă ar fi „orașul sălciilor” (așa cum Hușiul e „orașul dintre vii”; dintre vii și morți?).

Dacă m-ar vedea cineva, ar zice că sunt un cioban care își păzește stâna. Turma. Dar nu mă vede decât vecinul de vis-à-vis, care știe cine sunt și nici nu pare interesat de prezența mea.

„Cerul s-a mai luminat”, cred că undeva, în spatele casei, a ieșit curcubeul. Ploaia „s-a lăsat” departe, peste păduri și sate. Sufletul meu vrea a râde la soare. Dar nu poate râde, doar surâde, copleșit de această favoare dumnezeiască.

Pe stradă – două femei, corpolente, îmbrăcate sumar, ude, sporovăind bucuroase de ploaia care le binecuvântă, ca o agheasmă de vară.

Măine dimineață plec. Mă întorc la Iașiul și la apartamentul meu, care mă vor plictisi, mă vor incomoda, mă vor exaspera în clipa următoare ajungerii. Și atunci?

Cobor să mănânc. Atenție la scări!

Citesc această *nebulie* a lui Jack Kerouac, care se cheamă *Pe drum*. Și eu sunt tot pe drum, pe drum...

Vatra Dornei - Gura Humorului - Târgu Neamț,
14 iulie - 9 august 2012

Carnet parizian

Retrospectiva literară 2012 la Paris: Premiile GONCOURT, FEMINA și GRAND PRIX DU ROMAN DE L'ACADÉMIE FRANÇAISE

Toamna literară franceză este însoțită în fiecare an de acordarea în decursul lunilor octombrie – noiembrie a unei suite de premii, ele însele rezultat final al unor selecții, dezbateri media și opțiuni ale unor jurii formate din critici, librari sau cititori invitați cu toții să aleagă cele mai bune cărți ale anului. Una din multiplele etape ale vieții editoriale este cea cunoscută prin sintagma *rentrée littéraire* care include totalitatea cărților publicate în perioada august-octombrie și care constituie rezervorul esențial al premiilor în chestiune. Desigur, dincolo de scopul cultural, editorial, se ascunde și o întreagă politică de promovare și încurajare a vânzării de carte și de susținere materială a unei producții literare care, deși în scădere față de anii precedenți, cunoaște totuși un ritm demn de invidiat, 646 de romane fiind publicate în acest an.

Una din multiplele etape ale vieții editoriale este cea cunoscută prin sintagma *rentrée littéraire* care include totalitatea cărților publicate în perioada august-octombrie și care constituie rezervorul esențial al premiilor în chestiune.

Cel mai celebru și mai cunoscut premiu literar francez este, desigur, *Premiul Goncourt*, creat prin testamentul lui Edmond Goncourt în 1896, și decernat pentru prima dată în 1903. Scopul lui este de a recompensa „cea mai bună lucrare de imaginație în proză, apărută în cursul anului”, de regulă un roman, remunerația autorului fiind doar simbolică de 10 EUR, vânzarea importantă în librărie asigurând adevărata lui recompensă financiară.

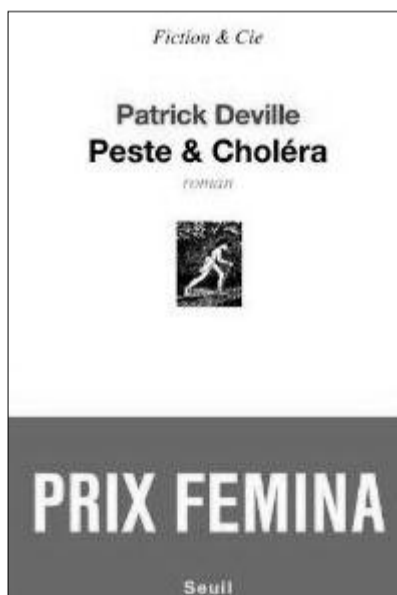
Lista laureaților de-a lungul anilor conține nume celebre, de la Marcel Proust, la André Malraux, Henry Troyat, Simone de Beauvoir, Romain Gary, Michel Tournier și alții. Printre ei, se află și un român, scriitorul Vintilă Horia laureat în 1960 pentru cunoscutul roman *Dieu est né en exil*, tradus și la noi cu titlul *Dumnezeu s-a născut în exil*.

Romanul premiat anul acesta este *Le sermon sur la chute de Rome* [Predica despre căderea Romei] al scriitorului Jérôme Ferrari, apărut la editura Actes Sud. Autorul se inspiră din celebrul titlu al unor predici rostite de Augustinus Hipponensis (care va deveni mai târziu Sfântul Augustin), episcop de Hippo Regius, regiune situată în nord-estul Algeriei de astăzi. După căderea Romei în urma invaziei lui Alaric, în 410, numeroși cetățeni romani iau drumul exilului, ajungând și în nordul Africii, explicându-se astfel și prezența lor în orașul episcopal al lui Augustin. În fața disperării exilaților pentru care arderea Cetății Eterne este sinonimă cu sfârșitul civilizației și al lumii, Augustin vorbește, consolându-i, despre efemera

lucrare a omului și despre destinul vremelnic al lumii pământești. „*Perit mundus, senescit mundus, deficit mundus, laborat anhelitu senectutis*”, le spune Augustin, pierde lumea, îmbătrânește, se simte respirația bătrâneții. Ce este de făcut? „*Noli timere, renovabitur iuventus tua sicut aquilae*”, le spune el, încurajându-i, nu te teme, tinerețea ta va întineri precum vulturul.

Jérôme Ferrari transferă drama acestui moment istoric în realitatea contemporană, făcând din el o ilustrare modernă a fragilității lumii de azi, problemele fiind, firește, de o gravitate mai mică decât dezastrul provocat de invazia barbară. Și totuși, căderea unei lumi are întotdeauna nuanțele unei tragedii. Este ceea ce se întâmplă și cu personajele sale, Liberto și Matthieu, doi tineri studenți în filosofie la Sorbona care se întorc în vacanță în satul lor natal din Corsica, hotărând să abandoneze studiile și să preia gestiunea barului familial sătesc. Dorința lor ingenuă este de a face din acest loc public o lume ideală, de tipul lumii lui Leibniz, filosof pe care ei îl venerază. Lucrurile se vor petrece însă cu mult mai multă cruzime decât sperau ei, ajungând până la tragedie. Făcând o paralelă cu tragedia antică romană, autorul abordează la rândul său fragilitatea și decăderea imperiilor: „Oare așa mor imperiile, fără să se audă măcar un freamăt?”

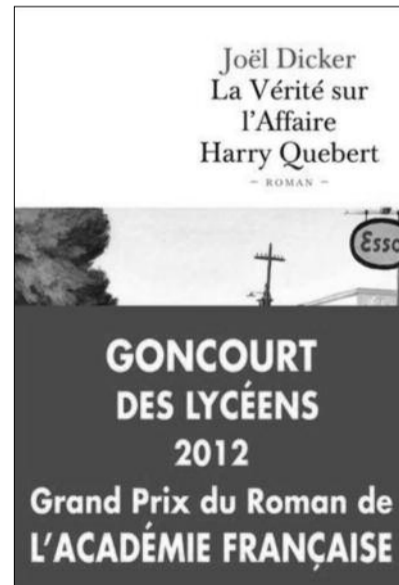
Scriș într-un stil de mare finețe, cu fraze ample, proustiene, *Le sermon sur la chute de Rome* are forța unei elegii despre finitudinea lumii, antrenând omul către o reflecție profundă asupra condiției sale perisabile – un adevărat imn al fragilității asumate și convertite într-o sfâșietoare și poetică nostalgie, așa cum subliniază și jurnalista Raphaëlle Leyris în *Le Monde des livres* din 24 august 2012, vorbind despre „un superb roman despre speranțele pierdute”, un roman plin de „frază extraordinar de bine lucrate și sinuoase [...], pline de gravitate și ironie”.

Un alt premiu creat ca o replică la Goncourt este *Premiul Femina* decernat pentru prima oară în 1904 scriitoarei Myriam Harry pentru romanul *La conquête de Jérusalem* [Cucerirea Ierusalimului]. Creat în 1904 de laboratoarele revistei *La vie heureuse*, el are legătură cu o cunoscută personalitate românească, directoarea magazinului parizian *Femina*, poeta Anna de Noailles, prințesa Bibescu. Juriul alcătuit exclusiv din femei l-a decernat la nume literare celebre ca Antoine de Saint Exupéry, Georges

Bernanos, Marguerite Yourcenar și, mai aproape de noi, Eric Fottorino sau Patrick Lapyere.

Laureatul anului 2012 este Patrick Deville pentru romanul *Peste & cholera* [*Pesta & holera*], apărut la editura Seuil. În ciuda acestui titlu neobișnuit, ca o consemnare biologicomedicală, romanul ascunde o construcție narativă de o unică frumusețe prin limba aleasă și prin forța personajului său, doctorul franco-elvețian Alexandre Yersin, student al celebrului Louis Pasteur, devenit doctor, bacteriolog și explorator. Mai presus de toate aceste titluri, numele lui Yersin este legat de descoperirea bacilului pestei în 1894, bacil care-i poartă numele *Yersinia pestis*. Spirit universal, animat de o insașiabilă sete de cunoaștere și de un extraordinar talent al observației Yersin este și o ființă impredictibilă. În momentul în care Pasteur și toată banda de *pasteurieni*, cum îi numește autorul, cred că l-au integrat definitiv în grupul lor pe tânărul Yersin care tocmai își terminase teza de doctorat asupra tuberculozei experimentale, urmase la Berlin cursurile savantului german Robert Koch și începuse să predea un curs de microbiologie la Institutul Pasteur, acesta abandonează totul și se îmbarcă pe vapor ca medic de bord, pornind în căutarea teritoriilor necunoscute din Indochina. Curiozitatea lui Yersin este fără limite, totul îl interesează: cartografia, geologia, agricultura, insectele, flora, polenizarea și cultura orhideelor, a tutunului, a arborelui de cauciuc, devenind exportator pentru uzinele Michelin. Reușește să distileze o băutură miraculoasă pe care o numește Kola-Cannelle care ar fi putut face din el un miliardar, dacă ar fi avut ideea să depona brevetul, și pe care o trimite prietenilor în Franța însoțită de această originală recomandare cu iz farmaceutic: „V-am expedit, prin colet poștal, un flacon de Kola-Cannelle. Luați în jur de un centimetru cub și jumătate într-un pahar de apă îndulcită atunci când vă veți simți obosit. Sper ca acest *elixir de viață lungă* să aibă asupra dumneavoastră aceeași acțiune pe care o are asupra mea”. Acest om solitar care trăiește departe de onoruri, misterios și dezinteresat, reușește „să facă din viața lui o compoziție armonioasă”, cum scrie Patrick Deville care face din persoana lui Alexandre Yersin una adevărat *homo universalis* al timpurilor moderne

Deschizând în luna octombrie a fiecărui an sezonul premiilor literare, *Grand prix du roman de l'Académie française* [Marele premiu pentru roman al Academiei Franceze] recompensează încă din 1915, data la care a fost creat, cel mai bun roman al anului decernat de un

Un incitant puzzle narativ

Cândva în spațiul nord-european romanul îmbrăca forma unei eroice, continue, seducătoare, compacte, ample saga. În momentul de față el se prezintă ca puzzle noneroic, discontinuu, respingător, fărâmițat și, pe deasupra, dezamplificat. În chip de răvășitor, scindat puzzle narativ ni se înfățișează și textul românesc *Purificare*, realizat de tânăra scriitoare finlandeză Sofi Oksanen (text tradus în limba română de Adela Victoria Korshin și publicat de *Polirom* în 2012).

În 1992 bătrâna, bonoma, sensibilă doamnă Aliide Truu dintr-un modest sat estonian oferă ospetie ciudatei Zara, o tânără hărțuită, cuprinsă de spaimă, care nu poate s-o lămurească deocamdată în privința stării sale atât de precare și de alterate. Deși se află față în față, cele două femei comunică greu una cu alta, de parcă ar aparține unor lumi diferite, aflate la mare distanță una de alta.

În paralel autoarea ne face cunoscut faptul că Zara nu-i estoniană, ci rusoaică din Vladivostok, că numai cu un an mai înainte ascultase de vicleana-i prietenă Oksanka și se aventurase aiurea, căutându-și fericirea în occidentala societate a abundenței (după ce își părăsise plictisitorul oraș natal).

Ajunsa în Germania, tânăra neexperimentată fusese forțată să se prostitueze de către Pașa și Lavrenti, doi conaționali monstruoși, perversi, ce îi promisese marea cu sarea, dar care, în realitate, o împinseseră într-o situație degradantă, o făcuseră să-și piardă inocența, demnitatea, optimismul, încrederea în viață.

Cu chiu, cu vai reușe să fugă din infernul prostituției și, după ce-și omorâse un client venal, izbutise să ajungă într-un sat estonian, la mare depărtare de Occidentul spectral, gheenic, descompus.

Deschizând un alt culoar narativ, romanciera (dotată cu simțul narației abrupte, antrenante) ne dezvăluie că Aliide Truu este chiar mătușa Zarei, sora bunicii sale Ingel. Cu mai bine de o jumătate de secol în urmă, Aliide și Ingel fuseseră două surori relativ fericite, ce se iubiseră mult una pe alta, crescuseră laolaltă cu frică de Dumnezeu într-o tihnită comunitate tradițională, netulburată de jindul modernizării galopante. Din momentul în care Ingel cea vrednică, frumoasă, simțitoare se căsătorise cu abilul, chipeșul, sensibilul Hans Pekk, „fiul lui Eerik, țaran estonian”, relația sororală intrase în criză, începuse să se destrame. Odată cu sovietizarea țării, Hans fusese nevoit să stea ascuns (din cauza neinspiratei, culpabilei colaborări cu nemții invadatori), iar soția și cumnata sa fuseseră copleșite când de groază, când de speranță, rezistaseră unor interogatorii sadice, neînchipuit de umiltoare.

Căutându-și „bărbatul potrivit s-o salveze în acele vremuri destăfânate, Aliide se căsătorise mai mult de nevoie decât de voie cu Martin Truu, un activist de partid dogmatic, cu o fire blândă. Din momentul în care intrase „în rândul femeilor normale”, ea se simțise cât de cât protejată, în siguranță. Sora-i Ingel, și micuța nepoată Linda fuseseră deportate hăt-depart pe motiv că aparțineau familiei unui dușman de clasă, neagreat de regimul comunist totalitar de la Tallinn. Astfel se văzuse Aliide căsătorită cu un om pe care nu-l iubea decât de ochii lumii și, pe deasupra, înstrăinată de ființele cele mai apropiate. Fără a-și înștiința vreodata soțul naiv, pururea preocupat să slujească aberantei cauze comuniste, avusese grijă de Hans (pe care îl iubea mult de tot) ascuns într-o cameră secretă. Dusese așadar, ani la rând, o viață dublă (de soție devotată și de amantă închipuită), neputând renunța nici la unul, nici la celălalt. Mai apoi o

născuse pe Talvi ce, peste ani, avea să fugă în Finlanda, nemai putând să trăiască în infernala lume totalitară (pusă sub acuzație în acest roman – puzzle de o incisivitate remarcabilă). Fiindu-i loială lui Martin, dăduse dovadă de loialitate și față de regimul politic servit de acesta într-un mod fanatic. Din această cauză se opusese cu îndârjire întoarcerii surorii și nepoatei sale acasă, apărând într-o postură nedemnă, caricaturală, antierotică, quasiabjectă.

Îmbogățind palierul narativ rezervat fugarei Zara, autoarea ne înfățișează într-o manieră empatică – dramatică peregrinările acesteia prin spațiul estonian, umilințele îndurate pe parcursul deplasării clandestine, spaimile prin care trecuse până ce avusese norocul să descindă în protecoarea casă a mătușii sale. Hotărâtă s-o protejeze până la capăt, Aliide n-o predă pe Zara următorilor feroci, iviți în fața casei sale, la un moment dat, ci o ascunde în aceeași cameră secretă, în care-l ascunsese cândva pe mult iubitul Hans, persecutatul bunic al Zarei (ce, ieșită subit din ascunzătoare, își ucide, disperată, călăii grobieni). Chibzuind asupra celor întâmplate, Aliide descoperă, intimidată, că istoria se repetă, că, spre a rezista asalturilor sale violente, e nevoie de câte o ascunzătoare (cu rol de pavază prețioasă, menită să pună la adăpost ființa omului năpăstuit, expus deteriorării samavolnice, inacceptabile).

Realizat sub forma unui puzzle antrenant, dotat cu un dispozitiv narativ complex (măcar că parcat în extremis), desfășurat într-o modalitate abruptă, postmodernul roman *Puhdistu* (apărut în original în 2008) de Sofi Oksanen e o carte surpriză, incitantă, capabilă să ne atragă în circuitul lecturii primenitoare și, totodată, să ne impresioneze prin densitatea-i epică remarcabilă.

→ juriu de membri ai prestigioasei instituții academice franceze. Printre numele celebre laureate ale acestui premiu se numără François Mauriac, Joseph Kessel, Georges Bernanos, Antoine de Saint-Exupéry, și, mai recent, Michel Tournier, Vassilis Alexakis, Sorj Chalandon. Anul acesta premiul este acordat tânărului scriitor elvețian Joël Dicker, care, la numai 27 de ani, publică un excelent roman, *La Vérité sur l’Affaire Harry Quebert* [*Adevărul despre Afacerea Harry Quebert*], coeditat de editurile de Fallois și *L’Âge d’Homme*.

Deși calificabilă la prima vedere de roman polițist, cartea lui Joël Dicker depășește frontierele acestui gen printr-o privire mult mai largă asupra unor aspecte ce țin de fondul, motivația și modalitățile folosite de literatură pentru a depăși nivelul realului și a se ridica la nivelul ficțiunii. Romanul începe, de altfel, cu acest tip de interogații: personajul principal Marcus Goldman, tânăr scriitor newyorkez devenit celebru datorită primului său volum, suferă de sindromul paginii albe, acel teribil impas în care scriitorul, în ciuda tuturor eforturilor, nu reușește să mai scrie. Disperat, încolțit de contractul cu editorul său, Marcus reia legătura cu Harry Quebert, fostul său profesor de facultate, scriitor de renume și el și prieten care trăiește izolat la Aurora, un orașel din New Hampshire. Harry a devenit celebru prin romanul său *Les origines du mal* [*Originile răului*] care descrie povestea de dragoste dintre autor la vârsta de 30 de ani și o tânără de 15 ani, Nola (aluzia la Lolita lui Nabokov este clară). Nola cunoaște un destin tragic, fiind asasinată, fără ca poliția să-l descopere pe autorul acestei teribile crime. Treizeci de ani au trecut de atunci. Când Marcus sosește la Aurora, o companie de grădinarit care face săpături în preajma casei lui Harry Quebert pentru a planta niște arbuști descoperă un cadavru și alături de el o geantă

din piele în care se află manuscrisul romanului *Les origines du mal*. Pe prima pagină se poate citi *Adio, dragă Nola*, scris de mână. Pentru poliție primul suspect este, cum era de așteptat, Harry, arestat imediat. Justiția și mass media americane se pun în mișcare cu rapiditatea și voracitatea care-i sunt cunoscute. Harry își strigă inocența, lucru care-l face pe Marcus să ia hotărârea să participe la ancheta ce se deschide pentru aflarea adevărului. Și dacă acesta ar fi subiectul cărții pe care nu reușea să o scrie? Reînnoiește, prin urmare, contractul cu editorul său. Aici se deschide noul parcurs narativ care captivează printr-o suită de suspansuri foarte bine dozate până la ultimele pagini ale cărții.

Critica îi reproșează deja acestei cărți lipsa de stil și caracterul stereotipic al dialogurilor, foarte apropiate de seriile televizate și de modul de comunicare de-metaforizat al limbajului contemporan, foarte prizat mai ales de cititorii tineri. Cea mai bună dovadă este faptul că romanul a obținut ca o justificată recompensă, *Premiul Goncourt al liceenilor*, încoronând astfel preferința supremă a cititorilor tineri.

Toate aceste recompense sunt rezultatul unei adevărate tradiții care instaurează în fiecare an o adevărată competiție literară. Subiectul existenței și acordării lor poate fi contestat, dezbătut, atât din punct de vedere artistic cât și editorial, ceea ce putem spune este că punerea în concurență a cărților are un merit ce depășește aceste obstacole aparente: acela de a crea un *climat artistic* propice creației literare fără de care nu pot apărea autorii de excepție de mâine.

Nu este numai cazul realității culturale franceze, înflorirea culturală a oricărei țări urmează această regulă ineluctabilă a emulației inter-generaționale prin care se construiește istoria literară a fiecărei națiuni.

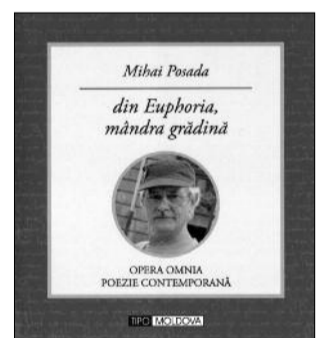
Carte nouă

Mihai Posada – *Din Euphoria, mândra grădină*

(Editura *Tipo Moldova*, 2012, Colecția *Opera omnia Poezie contemporană*). 500 de pagini de poezie cuprinde antologia poetului de la Sibiu, dar și referințe critice despre autor, plus o notă bibliografică. Cităm dintr-o prezentare a lui Al. Cistelean: “Mihai Posada e un poet cu înclinații spre simbolistica ermetică, spre desenul ermetizant în general – și se observă la el o fructuoasă asimilare a acestei tradiții; dar ermetismul său nu se aventurează în șarada lingvistică, fiind mai degrabă un ermetism care ocrotește percepția lumii, folosit ca zonă-tampon între indicibil și revelabil. El suportă înlăuntrul său notații și confesiuni imediate, topite însă într-o atmosferă densă de referințe și simboluri culturale...” Se impune în acest semnal de antologie să cităm și un poem: “eu dintr-un neam de câini sunt și de lupi/albi colți de crini îmi înstelează carnea/cu mână cu tot unul altuia ne mâncăm din mâini/creștem unul peste altul cum albinele în stupi/în basmele noastre cu pești ne săturăm și cu pâini:/reginele fagurilor noștri sunt lepra zăpada sau sarea?”.

Corneliu Ostahie – *Muzeul straniu*

(Editura *Dacia XXI*, 2011), Colecția *Poeți contemporani*. O antologie de autor a poetului optzecist Corneliu Ostahie, văzut pe Alex Ștefănescu drept un “moldovean surzător și absent(...)”, un iubitor de lumi ce nu există. Versurile sale glaciale și elegante, exprimă tocmai această stare de spirit. Poetul tratează poezia nu ca pe un mijloc de exprimare, ci ca pe o formă de impersonalizare solemnă, dorind parcă să dispară în lungi fraze muzicale.” Să cităm un concentrat poem intitulat *O formă atât de perfectă*: “astfel îmi deplâng fericirea://după o mie de ani străbătând încăperea/ating fereastra cu o formă atât de perfectă/încât se văd luminând peste ea ca o mare întâmplătoare de alge/nervii mei pipăind inconsistența văzduhului”.

DE LA ARCA LUI NOE – LA ARCA POEZIEI - IV (Jurnal de Armenia. 18-28 octombrie 2011)

20 octombrie

Acest *memento mori* pare a se potrivi în prologul zile, în care ținem cale spre Ecimiadzin, reședința Catolicosului tuturor armenilor (20 km. de la Erevan). Mai întâi, oprim la Biserica Sfânta Hripsime (construită în anul 618) din orașul Vagarșapat, și ea parte componentă a Catedralei Ecimiadzin, inclusă în catalogul UNESCO al monumentelor de importanță mondială.

Într-un colț al lăcașului, sunt și câteva pietre care ar fi, se spune (cu destulă aproximație), din cele cu care a fost lapidată cea care avea să devină Sfânta Hripsime. Cică, în anul 301, în Armenia au sosit 37 de tinere creștine, care viețuiau și se rugau în mănăstirea Sf. Pavel. Până la acel moment, una dintre ele, Hripsime, îl cucerise cu frumusețea ei pe împăratul roman, însă a refuzat să-i fie acestuia soție, împreună cu alte surate ascunzându-se în orașul Alexandria. Apoi legenda spune că tinerele fecioare li s-a arătat Maica Domnului, indicându-le drumul spre Armenia, iar împăratul acestei țări, Tiridates (în armeană: Trdat), aflând ce li s-a întâmplat domnișoarelor la Roma, el însuși dori să o ia de soartă pe Hripsime, care însă declară că ea nu aparține decât Domnului Dumnezeu. Asta înfurie la culme capul încoronat de lângă Ararat și el ordonă ca tinerele creștine să fie ucise prin lapidare. După care împăratul este bătut de demoni. (David Matevosian spune că a fost transformat în porc mistreț.) În alte variante ale legendei se povestește că împăratul a fost vindecat și re-înălțat în om de către Grigore Luminătorul, după care Tiridates a crezut el însuși în puterea creștinismului, se botează, își botează poporul, declarând creștinismul religia de stat a Armeniei. Iar lui Grigore Luminătorul i se arată în vis Isus Hristos, indicându-i locul unde să înalțe o biserică și astfel luă întrupare prin zidire Mănăstirea Ecimiadzin.

Astfel, biserica armeană este una apostolică, fiindcă cei dintâi creștini care au sosit pe aceste tărâmurile au fost apostolii Bartolomeu și Tadeu,

Pe aici, în preajma stelelor de piatră de Urartu, epitetelor parcă li se ia... piuitul! Poți reduce totul la un singur cuvânt, spunând: magic! Sau, să zicem, epitetele își cedează benevol... piuitul.

armeană, cât și în cea armeano-catolică. Împreună cu ritul bizantin, el formează grupul cappadocian, component în marea branșă de origine siriacă. În pofida aparențelor diferențioare, cele mai apropiate rituri celui armean sunt latin și bizantin. Asemeni oricărei euharistii valide, și cea a ritului armean are două componente: liturghia cuvântului (sau a catehumenilor) și cea a altarului (sau a credincioșilor). Plus la asta, ritul armean, precum cel bizantin, presupune și proscomidia sau

cursuri de limba română. Și ce credeți că pun la cale domnișoarele? (Lilit Petrosian și Marina Balaian, rețin eu.) Prind a cânta ceea ce știu: *Vine, vine primăvara*. Bineînțeles, împreună cu ele, cânt și eu, amintindu-mi de copilărie. Și chiar despre cum am scris la romanul memorialistic *Copil la ruși*. Cântăm, încheiem cu bine, cursiv, fără sincope melodia, după care domnișoarele (Lilit scrie versuri), în duet parcă, încep a recita *Revedere* de Eminescu, și eu rostesc versurile împreună cu ele: *Numai omu-*

La Biserica Sfânta Hripsime

proteza, ce corespunde ofertoriului din alte rituri, adică ceea ce urmează după citirea Evangheliei, când preotul face consacrația pâinii și a vinului de împărtașanie. Însă în prezent proscomidia are loc deja în timpul liturghiei cuvântului, pe altar (ca la celți – ce constante-ecouri!)

Datorită faptului că diferențele de credință creștin-ortodoxă sunt minime, relația bisericii armenice cu aceasta este una cordială.

Iar în fața catedralei de la Ecimiadzin sunt pietrele de mormânt ale primărilor care au stat în fruntea bisericii. Am oprit în mai îndelungă reculegere în preajma celei a Catolicosului Vasken I, înainte-stătătorul Bisericii Armenice în anii 1955–1994. Era născut în București și vorbea mlădios-miezos limba română. O știu din următoarea împrejurare: în 1988, când se produsese devastatorul cutremur din Armenia (peste 25 de mii de morți), la fața locului au venit și salvatori din Prut și Nistru, cu ei – și o echipă de la studioul *Moldova-film*. Sanctitatea Sa Patriarhul Suprem și Catolicosul Vasken I a acceptat să-i primească (vă imaginați, în acele zile de dezastru era foarte ocupat), acordându-le un interviu – în limba română, firește. Acel film l-a montat Zinovia, soția mea, și eu am rugat-o să-mi aducă banda sonoră cu cuvântul Sanctității Sale, pe care, transcriindu-l, l-am publicat pe prima pagină a săptămânarului *Literatura și arta*. Astăzi, soția e șef filmotecă și restaurare a studioului *Moldova-film* și ambii regretam că nu mai aveam timp (am plecat... fulgerător, într-o zi jumătate, spre Erevan!) pentru ca ea să-mi aducă o copie a acelui film cu interviul Sanctității Sale Vasken, pentru a le-o oferi colegilor armeni și – de ce nu? – de a o proiecta la întrunirile efectivului nostru de pe *Arca literară*.

Însă acolo, la mormântul Sanctității Sale, mi s-a întâmplat un lucru extraordinar: două domnișoare mă salutară în... românește! Cine sunt? Studente la Universitatea de Stat. Vorbesc engleza, italiana și, de la o vreme, cu doamna profesoară Maria Ipatov din București, fac

schimbător;/ Pe pământ rătăcitor;/ Iar noi locul lui ne ținem;/ Cum am fost așa rămânem...

Ce emoționant e să cânti *Vine, vine primăvara* în plină toamnă armeană, împreună cu două fiice ale Araratului care – uimitor! – au o rostire românească impecabilă! Sigur, în copilăria sa românească, a cântat *Vine, vine primăvara* și picul Vasken care, peste ani, avea să ajungă Catolicos și Patriarh Suprem al Tutoilor Armenilor, la mormântul căruia, iată, parcă am fi venit noi cu un colind laic, cu *Vine, vine primăvara*, în plină toamnă frumoasă sufletului nostru doritor de viață. Aici, lângă *bucureșteanul* Vasken I, e cazul să amintesc că, în Moldova Medievală, armenii constituiau deja una dintre minoritățile naționale conlocuitoare, la începutul sec. XV Alexandru cel Bun emițând un hrisov prin care permitea fondarea episcopiei armenice la Suceava, oraș din care (de la marcarea celor 70 de ani ai revistei *Bucovina literară* și de la Festivalul de Poezie *Nicolae Labiș*) parcă aș fi luat-o direct spre Erevan.

În interiorul catedralei există fresce create la hotarul secolelor XVII-XVIII. În complexul mănăstirii mai sunt cuprinse o trapeză, un hotel, casa catolicosului, școala, turnul de apă, alte clădiri. Și muzeul, de care aminteam, unde rămân surprins ce mult și înduioșător până la indicibilă smerenie seamănă Maica Domnului din exponate cu o simplisimă – și altisimă! – țărancă. Munteancă. În fața Ei, mă gândeam la mama mea Anastasia, născută Munteanu, fiica Magdalenei și a lui Chiril din Negurenii noștri de pe malul Răutului, între Soroca și Orhei...

Pe aici, în preajma stelelor de piatră de Urartu, epitetelor parcă li se ia... piuitul! Poți reduce totul la un singur cuvânt, spunând: magic! Sau, să zicem, epitetele își cedează benevol... piuitul. Adică, aici, unde vorbește liniștea cerurilor, muzele epitetelor tac.

Presa e rugată să se retragă din sala unde ne vom întâlni cu Sanctitatea Sa Karekin al II-lea. În locul ei, luăm noi note, fotografăm.

Intrarea la Ecimiadzin

numiți primii luminători ai Armeniei. Completările, nuanțele și accentele legendelor sunt în plină perindare, spunându-se că Tadeu ar fi plecat spre Armenia în anul 34 d.Hr., aducând cu el și lanca cu care fusese străpuns Hristos la răstignire și care se află în Muzeul Catedralei Ecimiadzin.

Până a avea întâlnire cu Sanctitatea Sa Karekin al II-lea, Catolicos și Patriarh Suprem al Tutoilor Armenilor, un tânăr părinte-ghid ne dă șiruri de cunoștințe care să ne lumineze mai limpede prezența aici. Ritul armean e unul creștin răsăritean, unic atât în biserica apostolică

Din cele spuse la întâlnire de Sanctitatea Sa, rețin ce este indisolubil legat de biblicul „La început a fost Cuvântul”, Catolicosul și Patriarh Suprem al Tuturor Armenilor menționând că „Biserica înseamnă viață, înseamnă istorie”, ceea ce mi se pare mai mult spus aici, decât în frecvent invocatul dicton *Historia est magistra vitae*. Cuvântul Domnului pune în mișcare viața practică a omului, dar o și reflectă. Și aici, în spațiul de o rezonanță copleșitoare, tu, cel care încerci mereu să faci ascultător cuvântul, vibrezi ca nicicând altădată, gândindu-te la esențele Logosului în multitudinea lui de sensuri ce duc spre Unic, spre Dumnezeu.

În fine, Sanctitatea Sa e în perfectă concordanță cu ceea ce se cheamă, astăzi, corectitudine politică, încât reușește să iasă firesc din situație, răspunzând la întrebarea colegului nostru eston Peeter Sauter, care se arată nedumerit că până și în țara sa și mai mică decât Armenia, ca număr de populație, se simt divergențe între capii riturilor ortodoxe de diferite nuanțe, astfel că în poza de grup nimeni dintre noi nu arată contrariat după vreo contrare.

De la Ecimiadzin, ținem cale spre Templul Zvartnoț (de unde și numele aeroportului din Erevan), în preajma căruia, într-o ambianță de țară, vom și prânzi.

Spunând *Templul*, spui despre ceva deplin, pe când, în realitate, Zvartnoț reprezintă doar o parte din ceea ce a însemnat el, când fusese construit (anii 641-661) – sunt ruinele reapărute văzului omului după săpăturile arheologice de la începutul secolului XX, până în prezent fiind reconstruit aproape integral primul nivel, cu un diametru de peste 35 de metri.

Dar s-o luăm de la început: Zvartnoț înseamnă Templul Puterilor Veghetoare, al Îngerilor Cerești. Istoria spune că ar fi fost înălțat pe timpul Catolicosului Nerses al III-lea, iar la ceremonia de inaugurare a asistat și împăratul Bizanțului, Constantin al II-lea, care ar fi dorit să înalțe ceva asemănător la Constantinopol. Însă, din cauza șubreeniei colonadelor nivelului al doilea, templul s-a prăbușit la un cutremur din secolul X. În preajmă, pe un teren viran, sunt așezate fragmente din întregul ruinat, potrivite în compozițiile lor de început.

Fațada templului era fastuoasă, cu arcadă și colonade modelate de dalta Meșterilor Manole armeni. Apoi, atenții exegeți ai vestigiilor au remarcat că vulturul monocefal al celui de-al III-lea Reich german fusese preluat de pe o imagine a acvilei întâlnită printre ruinele templului Zvartnoț. Copia teutonă a fost completată cu imaginea coroanei romane în interiorul căreia autorul a plasat svastica, împrumutată și ea din orient. (Eu unul, am văzut-o în templele budiste din China.)

Ca și biserica Sf. Hripsime sau Catedrala din Ecimiadzin, în întregul lor, și parțialitatea Templului Zvartnoț este inclusă în lista UNESCO de Protecția a Patrimoniului Mondial Cultural. Eu unul zicându-mi că, de fapt, întreaga Armenie ar trebui să intre sub protecția UNESCO! Însă aici am ajunge iar la Nietzsche, gândindu-ne la un... supra-UNESCO, ce ar fi cu mult mai mult decât supra-omul...

Notele de la prânzul de țară, la o terasă a casei-han din preajma Templului Zvartnoț, sunt mai puține: se știe, la o atare îndeletnicire operezi mai mult cu furculița și cu paharul, decât cu pixul.

Inițial presupun că ar fi albine, dar nu – acestea deja hibernează, – sunt viespi... pașnice care râvnesc la dulciurile de pe masă, la struguri. (Undeva la Cehov, așa ceva: *Viespea, văzduhul și omul sărbătorește libertatea...* Grozav acest: văzduhul ce sărbătorește libertatea!)

Dar până la dulciuri, diverse bucate, printre care *talma* ce aduc(e) cu sarmalele noastre, *mațun* – brânză cu smântână acrișoară, dar și altfel de brânzeturi care, se zice, țin de specificul armenesc cu mult înaintea celui francezesc.

Basturam – carne uscată, *sugiuk* – cârnat armenesc și bineînțeles *lavașul*, pâinea casei, pe care poetul Osip Mandelștam o invocă astfel (i-am tradus integral amplul poem *Armenia*): „Franzelarul se-nclină, cu pâinea jucând de-a mijoarca, / Din vatra rotundă lavașului scoțându-i, molcuță, pelicica...” Plus, în final de ospăț – *Tetley*, cu specificarea „Ceai englezesc clasic”... Cum, Doamne, englezii aștia, fără să aibă în întreaga Britanie barem un arbust, o floare de ceai, consideră că au, totuși, ceai... național! Ba chiar... clasic. Băutură autohtonă, nu altceva. Proverbială chestia aia: *Tea Five O’Clock*... Dar parcă *ceaiul rusesc* sau doar *ceaiul la ruși* nu e și el... celebru, când, de regulă, e unul chinezesc, ceilonez, indian etc.? Nu atât misterele, cât pur și simplu urmările unor apucături coloniale...

Și, odată ce am luat cu mine minunat-dramaticul poem al lui Osip Mandelștam *Armenia*, voi cita aici despre Zvartnoț: „Dar măceșul din Zvartnoț scuturându-se la prima atingere/ Șterc roz – muselină – petala solomoniană/ Nici pentru șerbet barem folositoare pădurea/ Ce nu dă nici tu ulei, nici tu aromă? // Roza surugiului de faeton și a încruntatului paznic/ Ce străjuiește ruinele delăsăturii forum/ Unde-s tăiați stejarii de rămâne doar necuprinderea/ Rulourilor de covoarelor de piatră”.

Program încărcat. Pe la 17 ne întrunim la Biblioteca Națională Pentru Copii, unde Serge Van Duijnhoven și Arlette Van Laar prezintă prelegerea-spectacol „Homo ludens”, în care, printre altele, spun: „Acesta e un joc cu viața, ce oferă deschideri de sens, spre a crea posibilități noi, care nu depind de bani. Adică, să mergi prin viață, înălțându-te de la treapta cea mai de jos, ajungând la cea mai de sus, jucându-te. Aceasta e variantă democratică a modului de viață”. Pentru a-și ilustra spusele, Arlette a adus „bancnote” pe care e scris: „Banierii se adună la cină, ca să vorbească despre artă, iar exegeții în artă se adună la cină, ca să vorbească despre bani.”

Serge recită, povestește. În timp ce colega (și soția) sa își citește și-și însoțește comunicarea cu o gestică sugestivă, ilustrativă, îmi vin niște cuvinte despre această întreprindere: *Homo ludens* nu e frate bun cu *homo economicus*. *Homo ludens* e risipitor de gesturi și sensuri, de vise și de... șesuri (unde șezurăm și plânsurăm la apa Vavilonului, unde chiar era marginea unui șes). *Homo ludens* poate perora despre apa și roua sâmbetei și despre apa amăruie a sâmburelui atât cât a mai rămas, să zicem, în cei patru mieji uscați ai unei nuci – aici deplasarea de sens vrând să spună că, de fapt, nuca ar fi un sâmbure mai osebit... – etc., etc., domnule *homo ludens*, invocat atât de înfocat de olandeza Arlette van Laar.

După ce scriam de un posibil supra-UNESCO, ocrotitor nu numai de monumente de patrimoniu, ci și de Țări de Patrimoniu, cum mi se pare mie a fi Armenia, elementul de compunere *supra* mi-a fost necesar și la Muzeul *Serghei Paradjanov*, unde, seara, mateloții de pe *Literary Ark* s-au întâlnit cu colegii armeni – *meeting with Armenian intellectuals*, precum menționează pliantul de bristol lucitor, pe care îți alunecă buricele degetelor. Pentru că în această incintă ce reflectă viața și opera genialului cineast e și mult *supra-realism*.

Un scurt cuvânt al lui David Muradiad, „obligatoriu” cu o referință la mine, care nu am niciun merit personal în faptul că celebrul regizor Paradjanov a debutat cu două pelicule cu teme moldo-române: „Basm moldav” (1951) și „Andrieș” (1954). Poate David ar fi spus că există o înrudire de viziune poetică între cinematografia lui Serghei Paradjanov și cea a lui Emil Loteanu, însă perceperea mea a idiomului englez (de fapt David vorbește în armeană, dar spusele lui sunt re-spuse în

shakespeareană) e departe de perfecțiune.

Apoi, un furșet la care, de rând cu vinul și vodca, se oferă și coniac. Armenesc?... Băutură care, pe timpul URSS, era atât de laudată?... Cum să vă spun?... Dacă rămânea coniac pur

armenesc, nu mai putea să se numească decât armenesc, cealaltă componentă, de bază, a băuturii trebuind să-și ia un... pseudonim, pentru că franțuzii au revendicat paternitatea-patentată de exclusivă folosință a substantivului *coniac*. Deci, care ar fi fost calea ca și Armenia să producă în continuare coniac și nu brandy, să zicem, ceea ce până ieri se numea coniac?... Sigur, ați ghicit fără ajutorul radioului Erevan: pur și simplu, au concesionat fabrica francezilor. (Păi, în acest caz cum rămâne cu mândria de până acum că, cică, Winston Churchill prefera coniacul armenesc celui francezesc?) Moldovenii, fiind mai încăpățânați sau cu mai puțină baftă, nu mai produc coniac, ci altceva. În fine, la originile sale industriale (nu cele de alambic particular), coniacul armenesc avusese o „stăpânire națională” doar pe perioada a două decenii, mai apoi trecând în posesiune nordică. Am aflat-o pe când traduceam din poezia avangardei ruse, de la Maiakovski, care băgase într-un poem de tinerețe, răzvrătit-futurist, și numele producătorului de coniacuri Șustov, pe care l-am trecut în subsolul paginii la notă explicativă. Firma destul de întinsă a fabricii de coniacuri „Ararat” – o clădire cu două nivele, din tuf roz-cafea cu lapte, – am remarcat-o, pe stânga, încă ieri, când veneam de la aeroport.

Ce să zic? Cel mai bun coniac armenesc mi-a amintit cu destulă certitudine gustativă de „Călărașul” nostru care, astăzi, nici nu mai știu dacă se numește coniac sau altcumva. Oricum, uneori, când trec prin vama Sculeni, intru pe la *duty-free shop* (îmbiindu-te, parcă te-ar... trimite undeva), procurând câte o sticlă-două.

Cu paharul-retortă cu ceva coniac în el, de ce nu ai sta, într-un dialog mut, cu o sculptură botezată „Omul și masca sa” – albă, din ghips probabil, – pe rol de exponat? Autorul e german – inițial crezusem că i-am răstăcit numele prin păianjenul de rânduri din blocnotes, însă îl găsesc totuși: Beata Schubert. Și, o vreme, să vă spuneți ceva tăceri aici, în muzeul ce perpetuează memoria și faptele excepționalului regizor de film Serghei Paradjanov.

Când întorc paharul, rețin că dregătorii toarnă coniac dintr-o sticlă cu eticheta *Arche de Noé!* Bineînțeles, rezonând cu *Literary Ark* ai cărei năieri-noeri hălăduim pe aici – de altfel, muzeul e destul de spațios, cu două nivele. În ce-l privește pe Noe (mai văd apă minerală „Noe”; pardon, e plată, – pentru că potopul nu a fost din apă minerală, e de presupus...) și stirpea noastră, eu nu aveam păreri prea frumoase, să zic, acum mai muți ani publicând următorul haiku:

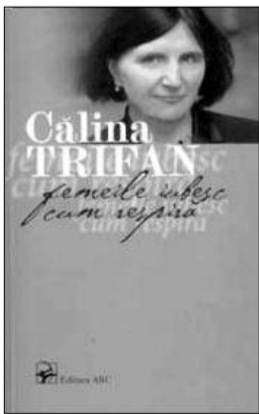
*Noe i-a uitat,
nu i-a imbarcat.
Cine salvă poezii?*

Portret de grup
cu Sanctitatea Sa
Karekin al II-lea,
Catolicos și Patriarh
Suprem al Tuturor
Armenilor

***Homo ludens
nu e frate bun
cu homo
economicus.
Homo ludens e
risipitor de
gesturi și
sensuri, de vise
și de... șesuri
(unde șezurăm
și plânsurăm la
apa Vavilonului,
unde chiar era
marginea unui
șes). Homo
ludens poate
perora despre
apa și roua
sâmbetei și
despre apa
amăruie a
sâmburelui atât
cât a mai rămas,
să zicem, în cei
patru mieji
uscați ai unei
nuci – aici
deplasarea de
sens vrând să
spună că, de
fapt, nuca ar fi
un sâmbure mai
osebit...***

Reflecția, raționamentele „tari” reprezintă dominantă prin care poeta compensează cu semnificații o existență aflată la limita banalului și a efemerului, bântuită de nimicnicia faptului că „în noroi trăim cu gândul/ că îl vom transforma/ în noroi”. Refractoră la experiențe poetice de ultimă ora, la prețiozități stilistice, Călina Trifan riscă „jucând” vechi teme și folosind formule lirice directe.

litere

Literatura dintre Prut și Nistru

Canonul iubirii la feminin

Există poeți pe care-i citești cu plăcere constantă chiar dacă fiecare volum apărut, de la debutul lor încoace, nu te surprinde prin nimic nou. Călina Trifan este una dintre poetele care rămâne fidelă acelorași traiecte lirice ale începutului, fără a plictisi însă cititorul. *Femeile iubesc cum respiră* (Editura Arc, 2011) e o carte de duminică, o carte care, la fel ca precedentele, te predispune la contemplare și meditație. O feminitate calmă, înțeleaptă și tandră în același timp îți destăinuie trăiri și reflecții care, te miri de-și mai pot face loc într-un veac consumist și grăbit. Trebuie să-și facă loc, pentru că, afirmă poeta: „Nu avem o destinație precisă/ contează călătoria în sine/ fără cârmă în derivă/ dinspre frază spre nemărturisire”. Așadar, tot la valorile sufletești, susținute de bătrânii clasici, ajungem. Replierea interioară, expedițiile în sine sunt catalizatorul acestor „respirații” lirice. De aici derivă poetica dragostei și a morții, adică temele predilecte ale Călinei Trifan, dar și reflecțiile sale despre artă, timp, destin, existență etc. Marca acestor meditații-reflecții-atitudini sunt concentrarea și decența. Versurile scurte, condensate evită discursivitatea, fiind rostite potolit, cu jumătate de voce. Sonorizările interioare curg în șoaptă, pe note joase, răsucite într-un registru scriptorial specific.

Există în poezia Călinei Trifan o pendulare între trăirea prezentă și reflecția detașată, *povestită* (*viziune din spate*, în termeni naratologici) și rezultată din situarea eului liric în afara timpului cronologic: „Acum sunt o femeie fără vârstă/ am foamea potolită/ odată am ținut în brate întreg universul/ acum doar îl observ”. Ieșirea din timpul imediat are drept efect revelația esențialului, regăsit în spațiul interiorității „de pergament mesopotamian”, purtător de mesaje care au trecut proba timpului. Consecința acestui mod de a vedea lucrurile, „observându-le” dintr-o parte, sunt constatările, pline de relevanță existențială, prin care se descoperă noblețea normalității și firescul vieții: „E pretutindeni/ dar niciodată acolo unde suntem noi/ fiindcă toți o plac/ tuturor și fiecărui în parte/ în odăile intimității e necredincioasă/ precipitați/ o căutam la o margine de pădure/ în patul presărat cu petale de trandafiri/ în ochii blânzi pe insulele canare/ ca până la urmă să nu ne alegem cu nimic/ ce noroc că de prisos e totul/ în afara febrei ce ne dă dureri de cap/ și oarba credință că există fericire/ pe lumea asta/ dacă nu-ți iei zi de odihnă/ și nu stai cu mâinile în sân/ e ca și în mâinile tale” (*Dureri de cap*). Marile teme, iubirea, moartea sunt privite în ordinea obișnuită a lumii, fără erupții expresioniste și gesturi interioare abrupte. Totul este filtrat prin prisma unei experiențe care nu mai poate fi „impresionată” de nici un fel de seisme. Datele personale, abia sugerate, nu rămân în limitele banale ale cotidianului, fiind luminate de fleshurile unor semnificări mai largi. Poeta, cu siguranță știe ce spune. Vorbele sunt „cicatrici” verificate pe propria existență, lansate din retortele interioare ale propriului laborator empiric. De aici filonul sentențios al spunerii și spiritul aforistic-filozofic al poeziei: „Când se închide un drum/ se deschide

altul/ dacă nu se deschide un drum/ atunci o cărare printre bălării/ dacă nu o cărare - / o groapă sigur/ pe măsura ta” (*înțelepciune*).

Efectele ochiului înzestrat cu rațiune sunt multiple și acoperă toate ariile tematice. Acesta controlează și reglează până și efervescențele trăirii erotice. Voluptățile sunt amortizate prin grație și delicatețea reflecției. *Poemul voluptății* e surprins dintr-un *arrière-plan* reproductiv și potolit: „Voluptatea de la unul la altul/ a trecut/ ca un pahar de vin/ era cazul să o sorbim pe-ndelete/ cu paiul/ dar înecându-ne cu extaz/ am epuizat întreg raiul și iadul/ dintr-o unică-înghițitură/ și într-o singură clipă”. Schimbările rare de registru asigură vocii lirice discrete variații de ton. Când poeta vede și simte *acum*, este fermecătoare prin temperatură și pulsație lirică, când evocă - se impune prin tonurile de consolare cuminte cu experiențele trăite și prin rezonanța reflexivă a adevărilor asumate. În majoritatea cazurilor tensiunea afectivă, regizată cu pricepere, răzbate discret din lirica Călinei Trifan, indicând o conștiință a maturității lucide și încrezătoare în „primăvara din inimă”.

Reflecția, raționamentele „tari” reprezintă dominantă prin care poeta compensează cu semnificații o existență aflată la limita banalului și a efemerului, bântuită de nimicnicia faptului că „în noroi trăim cu gândul/ că îl vom transforma/ în noroi”. Refractoră la experiențe poetice de ultimă ora, la prețiozități stilistice, Călina Trifan riscă „jucând” vechi teme și folosind formule lirice directe. Miza salvatoare este semnificația, dar și briza de feminitate care, cu eleganța și discreția specifică „speciei”, asigură firescul și vitalitatea spunerii. Această feminitate inconfundabilă, plină de delicatețe face ca poezia să evite, în general, atât morga versului-sentență cât și sentimentalismul discursului confesiv.

Când ideea nu lunecă în sfere patetic-teatrale facile, „încărunțind” firul poetic: „Delicatețe,/ nimeni nu te ia în seamă/ bănuți de aur/ călcați în noroi” (*risipă*); „Aici drumul/ se termină brusc/ printr-o potecă/ pavată cu inimi împietrite” (*cimitir*), poezia Călinei Trifan rămâne proaspătă chiar și cu aerul ei de „senectute” sentențioasă. Îmi place, totuși, când femeia din versurile Călinei Trifan este relaxată, plină de forță senzuală și dezinvoltă. *Inimă în floare* rămâne cel mai frumos imn feminin al volumului, cu toată aparența lui de exaltare oarecum desuetă: „Femeile iubesc cum respiră/ lacom, sacadat/ ele tremură ca varga - / de pe capul iubiților lor./ vezi Doamne,/ un fir să nu cadă!/ Când lumina ochilor își găsesc/ înaripate/ nu mai ating pământul/ toată căldura și lumina orbitoare/ soarele de pe cer/ de la ele o împrumută”.

Concluzia acestei poezii închingată mereu în frâu de aur al rațiunii este că forța motrice a universului este totuși iubirea. Indiferent de timp, vârstă și alte conjuncturi ale vieții, canonul existențial rămâne iubirea. Canon, pe care poeta alege să-l susțină la modul categoric: „De când nu mai există/ dragoste în lume/ patul ființei mele e al tău/ din zori până-n amurg/ din amurg până-n zori” (*Canon de dragoste*).

Udigma

Compoziția (IV)

Cu amănunțimea spațio-temporalitate, nimic nou, (nici cu udigmaticitatea lumii), dacă „valorile vieții” și „meandrele istoriei” surprind formalitatea temporală a ceea ce mecanicismul – viziunea spațiului și timpului autonome – a uitat, sau a ignorat - a demontat. În reprezentarea arcurilor spațio-temporale, geometria liniară a lui Thales se racordează nu numai cu cea plană a lui Euclid și aceasta cu cea ne-euclidiană, ci și cursul timpului static al tautologiei cainice cu cel ciclic adamevic, acesta cu cel vectorial al cauzalității, curbarea continuând în tensorialitatea indeterminării temporale. Singularitatea (cainică) a virat în entelehie și aceasta în sistem și, tinzând spre singularitatea globală de trans-sistem, antrenează matriceal istoria în tot atâtea de istorii. Și, pare-se, însăși natura nu este duală, nici ciclică, ci matriceală. Niciodată nu te scalzi în același râu, pentru că data este diferită. Și nu doar atât: primitivi conviețuiesc, nu în propria temporalitate, ci, cu moderni, în date și istorii inversate, timpul curgând înainte doar pentru unii. Arta și știința, cât și artele între ele și științele nu au același orar; unele se reinventează, altele intră-n extincție. Curburi, unghiularități, perpendicularități și paralelisme, verticale și orizontale fac alfabetul compoziției spațio-temporale. Nu spațiul și timpul, nici lumina și întunericul, nici apele și uscatul, nici falsul și adevărul, frumosul și urâtul, sau etc. și etc. s-au născut în Big-Bangul spiritual, ci creativitatea. Peste neantul separator al contrariilor sau al entelehiilor lor, deasupra hăului dintre ireductibile – nu transcendența spațială a fost aruncată, ci incendența temporală a fost împământată.

O compoziție este valoroasă când, purtând incendența, conține timp creativ, e vie. Nici frumusețea, nici adevărul, nici binele și nici dragostea nu sunt eterne. Una au fost până la o dată, alta după ea. Redivizările geopolitice, economice și tehnologice, cu diversificarea mijloacelor și implicit a limbajelor de comunicare, deschid incendențe noi între ele, noi magnetisme ontice într-un rebusolare, noi gravitații și legități statice într-un reproiectarea structurilor de rezistență. Haiku-ul a fost inventat de noua temporalitate a șogunatelor contopite. Expansiunea colonialistă a primei revoluții industriale puse în expectativă marile culturi occidentale, dacă nu chiar în criză, care, constatând pluriculturalitatea, își vedeau neputințioase propriile registre stilistice în ariile culturale geopolitice acoperite. Și, inițial, exotico-arheologic, le adoptă în cioburi din Africa, Oceania, Orientul mijlociu și îndepărtat etc. Cum ampexul sculpturii lui Rodin epuizase soluția culturală europeană, venit dintr-o „colonie”, Brâncuși îndrăznește să declare criza, țipând „că nu mai vrea să sculpeze fleici”, ca Rodin, (Michelangelo, Praxitele...), că nu vrea de fapt să întârzie în captivitatea temporalității occidentale deja inversată, că vrea să-și restarteze destinul prin sculptura în timp. Și s-a restaurat din incendențele extraeuropene revelate. După ce America devine puterea mondială care dă ora exactă, Ezra Pound adâncește ecuația instalației brâncușiene, a Complexului de la Tg. Jiu, (Captiv încă unității stilistice estetizante, nici Brâncuși nu poate fi socotit decât un precursor al compoziției instalatiste, lucrările nemodelând controlat și total incendența aerului, spațiul negativ, timpul.), în trans-poeme, care alături nu numai compozit diferite poeme, ci și poeticile distincte ale altor culturi – calvar pentru ne-orientaliști – gigantism compozițional, fundătură.

Cătuși de puțin antisistemic, Emil Cioran a semnalizat agonia temporală a obscurantismului raționalist: nu numai ceea ce este cauzalist există și are finalitate. Pentru Eugen Ionesco, exclusiv logică viața este sărăcită de sens. Și tautologiile și analogiile, nu numai silogisme le produc. Adevărul este construcția incendențelor pe care nu știm că le știm.